

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์เรื่องปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้้นำแนวคิดการเมืองเกี่ยวพันของ Rosenau (1969a) มาเป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลให้จีนดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และใช้แนวคิดสังเขปใหม่กับแนวคิดความช่วยเหลือระหว่างประเทศ เป็นแนวคิดรองเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบความสัมพันธ์ในประเด็นที่ศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสรุปเป็นหัวข้อสาระสำคัญได้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
3. จีนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics)

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง การศึกษาปัจจัยต่างๆทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกถือเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะปัจจัยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวพันและถือได้ว่ามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

แนวคิดการเมืองเกี่ยวพัน ของ James N. Rosenau (1969a : 7) ได้อธิบายไว้ว่า “ปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกประเทศต่างก็มีอิทธิพลผลักดันให้รัฐบาลของประเทศใดประเทศหนึ่ง ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างใดอย่างหนึ่งออกไป” ปัจจัยภายในและ

ภายนอกของรัฐเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้นำ เมื่อผ่านกระบวนการพิจารณากลับกรองแล้วก็จะได้เป็นผลออกมา (ศิริโรตม์ ภาคสุวรรณ, 2521 : 37)

Rosenau (1969a) กล่าวว่าแนวคิดการเมืองเกี่ยวพันเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมที่สามารถจะใช้อธิบายปรากฏการณ์การเมืองระหว่างประเทศในรูปแบบที่รัฐต้องมีปฏิริยาตอบสนองกัน เนื่องจากทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันนี้ชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลอันเป็นผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือสภาพแวดล้อมอันใดอันหนึ่ง ย่อมจะมีอิทธิพลอันเป็นผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือสภาพแวดล้อมอื่นๆแบบลูกโซ่ที่เกี่ยวพันกัน

Rosenau (1969a) กล่าวว่า ความเกี่ยวพันกันระหว่างระบบภายในและระบบภายนอก ยังไม่มีการจัดระเบียบและสาระพื้นฐานของข้อมูลยังไม่ได้รับการพิสูจน์ ปรากฏการณ์การเมืองเกี่ยวพันบางเหตุการณ์จึงถูกมองว่าเป็น “ผลลัพธ์” ของนโยบายต่างประเทศที่แสดงออกมาไม่ใช่ “ที่มา” ของนโยบายดังกล่าว หรือเกี่ยวพันระหว่างระบบภายในประเทศกับระหว่างประเทศเป็นตัวแปรตาม (Dependent Variables) มิใช่ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

Rosenau (1969a) อธิบายว่า ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่งนั้นมีปัจจัยภายในประเทศ (Internal Factor) หรือสภาพแวดล้อมภายในประเทศ หมายถึง ปัญหาการเมืองภายในประเทศ อุดมการณ์การเมือง บทบาทของกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองและบทบาทของสื่อสารมวลชน เป็นต้น สำหรับปัจจัยภายนอกประเทศ (External Factor) หรือสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ หมายถึงเหตุการณ์การเมืองภายในประเทศอื่นๆ ซึ่งอาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายของประเทศนั้นๆ หรือสภาพแวดล้อมอื่นๆเช่น บรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการกระชับความสัมพันธ์หรือสถาปนาความสัมพันธ์เช่น สภาวะสงครามเย็น เป็นต้น

การศึกษาของ Rosenau (1969a : 311-318) ได้นำตัวแบ่ง 5 กลุ่มมาศึกษาในเรื่องความเกี่ยวพันระหว่างกระบวนการของ “ส่วนที่ใส่เข้าไป” และ “ส่วนที่เป็นผลออกมา” ดังนี้

1. ตัวแปรเกี่ยวกับปัจเจกบุคคล (Individual Variables) อันมีส่วนประกอบ คือนบุคลิกภาพ ประสบการณ์ ลักษณะความเป็นผู้นำและสุขภาพของผู้นำ
2. ตัวแปรด้านบทบาท (Role Variables) เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากสถานะ ตำแหน่ง และเงื่อนไขของรัฐ
3. ตัวแปรที่เกี่ยวกับรัฐบาล (Governmental Variables) โครงสร้างของรัฐ ที่สนับสนุนหรือจำกัดขอบเขตการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ
4. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Societal Variables) เป็นลักษณะของสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศเช่น ความเป็นชาตินิยม ความเป็นเอกภาพของชาติ ความเคารพความเชื่อในตัวผู้นำหรือระบบการเมือง

5. เงื่อนไขระบบระหว่างประเทศ (International System Variables) เป็นลักษณะสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศหรือสภาพการเมืองระหว่างประเทศ ตั้งแต่ในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค จนถึงระดับโลกที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ

ตัวแปรทั้งห้าชนิดนี้มีหน้าที่และความสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะบริบทของรัฐนั้นๆ อีกทั้งตัวแปรเหล่านี้มีลักษณะสัมพันธ์กันและเกี่ยวพันกันอย่างเหนียวแน่น จึงทำให้ตัวแปรเหล่านี้ไม่มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making) ในระบบการเมืองของรัฐนั้นๆ ในฐานะที่เป็นปัจจัยตัวแปรภายในที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความสัมพันธ์กับต่างประเทศซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรตาม

Rosenau (1969b) ได้อธิบายถึงปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศไว้โดยสรุปดังนี้

ปัจจัยภายในประเทศหรือสภาพแวดล้อมภายในประเทศ หมายถึง

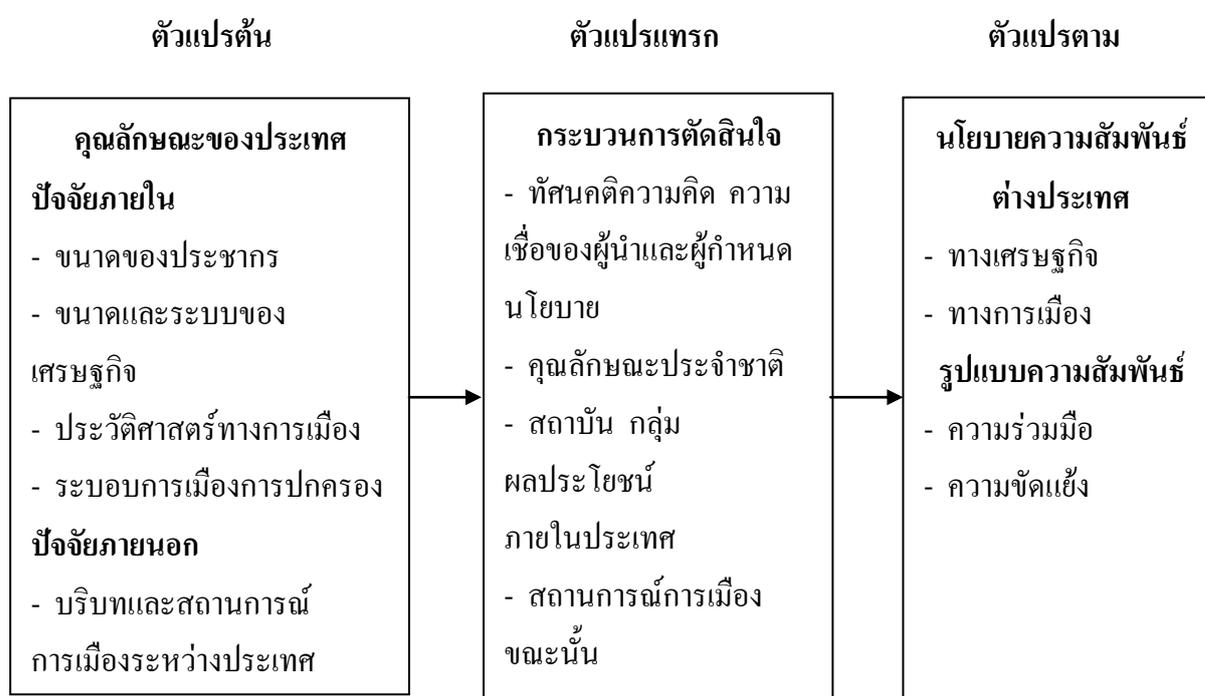
1. ผู้แสดง (Actors) ได้แก่ กลุ่มผู้นำ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ข้าราชการ ทหาร ชนชั้นนำ ฯลฯ
2. ทักษะ (Attitude) ได้แก่ อุดมการณ์ วัฒนธรรมทางการเมือง มติมหาชน ฯลฯ
3. สถาบัน (Institutions) ได้แก่ สถาบันทางการเมือง สถาบันข้าราชการ สถาบันทหารระบบพรรคการเมือง ระบบการสื่อสาร ฯลฯ
4. กระบวนการ (Process) ได้แก่ ขั้นตอนหรือระบบที่เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดความสัมพันธ์

นอกจากนี้ปัจจัยภายในยังสามารถแบ่งได้ตามประเภทดังนี้ 1) ปัจจัยทางการเมือง 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยทางสังคม 4) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และ 5) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ปัจจัยภายนอกประเทศหรือสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ หมายถึง เหตุการณ์การเมืองภายในประเทศอื่นๆ ซึ่งอาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและดำเนินนโยบายของประเทศนั้นๆ หรืออาจหมายถึงสภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่น บรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการกระชับความสัมพันธ์หรือสถาปนาความสัมพันธ์ ซึ่งปรากฏอยู่ในระยเวลานั้น ปัจจัยภายนอก (External Factors) นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภท Rosenau (1969b) คือ

1. สภาวะแวดล้อมประชิด (Contiguous Environment) หมายถึง กลุ่มของหน่วยการเมืองที่ตั้งอยู่รายรอบหน่วยการเมืองหนึ่ง
2. สภาวะแวดล้อมภูมิภาค (Regional Environment) หมายถึง กลุ่มของหน่วยการเมืองที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกับหน่วยการเมือง หนึ่งๆ

3. สภาวะแวดล้อมสงครามเย็น (Cold War Environment) หมายถึง รูปแบบลักษณะที่เป็นผลมาจากการแข่งขันของมหาอำนาจ
4. สภาวะแวดล้อมด้านเชื้อชาติ (Racial Environment) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติต่างๆ
5. สภาวะแวดล้อมด้านทรัพยากร หมายถึง สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ
6. สภาวะแวดล้อมด้านองค์การ (Organizational Environment) หมายถึง องค์การระหว่างประเทศและสถาบันระหว่างประเทศที่ตั้งขึ้นโดยประเทศต่างๆ

ที่มา : (Rosenau. 1969b)

ภาพประกอบ 3 กระบวนการในการตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศ

กระบวนการนโยบายต่างประเทศ หมายถึง แนวทางหรือทิศทางที่รัฐจะต้องดำเนินการให้เสร็จสมบูรณ์ทั้งหมด ตั้งแต่การกำหนดจนถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

นโยบายต่างประเทศ หมายถึง แนวทางหรือทิศทางกระทำที่รัฐตั้งเป้าหมายเอาไว้ และดำเนินความพยายามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายต่างประเทศของตน เมื่อเป็นดังนั้นนโยบายต่างประเทศก็อาจจะพิจารณาได้ว่าเป็นผลผลิต (Output) ของกระบวนการนโยบายต่างประเทศ

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยที่นำเข้าไปเป็นที่มาของการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์ทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองรวมถึงบริบทของการเมืองระหว่างประเทศและบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ

ตัวแปรแทรก คือ ปัจจัยที่มีส่วนกระทบและส่งผลต่อการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ต่างประเทศ ซึ่งจะมาจากทัศนคติ ความเชื่อของผู้นำ กลุ่มผลประโยชน์ คุณลักษณะประจำชาติ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมภายนอกในเวลานั้น

ตัวแปรตาม คือ ผลจากการดำเนินนโยบาย ที่ส่งผลต่อหน่วยการเมืองภายนอก แนวคิดของ Rosenau (1969a) มองปัจจัยในการกำหนดสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามแนวทางการเมืองเกี่ยวพันว่า สังคมโลกถูกเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีและการสื่อสารคมนาคม ทำให้ระบบการเมืองภายในเกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมที่ใหญ่กว่าระบบการเมืองของมันเอง ซึ่งได้แก่ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีเป็นต้น และในลักษณะเดียวกันย่อมได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวด้วย ส่วนระบบการเมืองระหว่างประเทศก็เกิดในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันก็ส่งผลและรับผลกระทบจากลักษณะบางประการที่เกิดขึ้นในรัฐแต่ละรัฐด้วย

เมื่อวิเคราะห์สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของนโยบาย สภาพแวดล้อมและพฤติกรรมทางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐตามแนวคิดของ Rosenau (1969b) ได้ดังนี้

1. ผลจากนโยบาย (Policy Outputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรม ซึ่งเริ่มจากภายในระบบการเมืองหนึ่ง เช่น รัฐ แล้วส่งผลไปยังสภาพแวดล้อม เช่น ระบบการเมืองระหว่างประเทศ หรือสภาพการณ์การเมือง เศรษฐกิจของประเทศอื่นๆ
  2. สิ่งที่กระทบสภาพแวดล้อม (Environmental Inputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมที่เกิดโดยรัฐ กลุ่มบุคคล หรือองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งกระทบสภาพแวดล้อม เช่น ระบบระหว่างประเทศที่ลดความตึงเครียดลงภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เป็นต้น
  3. ผลจากสภาพแวดล้อม (Environmental Outputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและกระทบหรือถูกรองรับโดยระบบการเมือง ตัวอย่างเช่น การเผยแพร่อาวุธนิวเคลียร์ที่มีมากขึ้น ทำให้หลายประเทศต้องการมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในความครอบครอง
  4. สิ่งที่มากระทบนโยบาย (Policy Inputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมซึ่งเข้ามาป้อนสู่การกำหนดนโยบาย โดยผลของพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากสภาพแวดล้อมนอกระบบการเมือง
- Rosenau (1969a : 320) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกโดยจำแนกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. กระบวนการแทรกแซง (Penetrative Process) หมายถึงกระบวนการที่สมาชิกของหน่วยการเมืองหนึ่งเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองของอีกหน่วยการเมืองหนึ่ง

2. กระบวนการตอบโต้ (Reactive Process) แตกต่างจากกระบวนการแทรกแซง เพราะตัวแสดงต่างๆ เริ่มที่ ผลลัพธ์มีได้เริ่มที่ปัจจัยนำเข้าเช่นข้อแรก แต่เป็นลักษณะที่หน่วยการเมืองฝ่ายหลังตอบสนองต่อการกระทำของหน่วยการเมืองฝ่ายแรก

3. กระบวนการเลียนแบบ (Emulative Process) เกิดจากหน่วยการเมืองหนึ่งรับปัจจัยนำเข้าเข้าไป และลอกเลียนแบบออกมาด้วย ทำให้เกิดการแพร่กระจายพฤติกรรมทางการเมืองต่างๆ เช่น การพยายามที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยและพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในความเป็นจริงจึงไม่มีประเทศใดดำเนินนโยบายต่างประเทศได้อย่างอิสระโดยไม่คำนึงถึงบริบททางการเมือง หรือทางเศรษฐกิจสังคมภายในและภายนอกประเทศ

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้นำแนวความคิดเรื่องการเมืองเกี่ยวพัน มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ปัจจัยในด้านต่างๆ เช่น ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ที่เป็นปัจจัยนำเข้า ส่งผลให้จีน เลือกดำเนินนโยบายที่ส่งผลต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

2. แนวคิดสังคมนิยมใหม่ (Neo-Realism)

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้แนวคิดสังคมนิยมใหม่ของ Waltz (1979) เป็นกรอบแนวคิดรองในการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

สังคมนิยมใหม่ (Neo-Realism) เป็นสำนักทฤษฎีใหญ่ การศึกษาตามแนวทางนี้เลือกศึกษาตามแนวคิดของ Waltz (1979 : 72) ซึ่งได้ให้ความหมายของระบบการเมืองระหว่างประเทศว่า “คือการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐภายใต้สภาวะอนาธิปไตย” Waltz (1979) มีความเชื่อว่ารัฐอยู่ในสภาวะของ อนาธิปไตย (State of Perpetual International Anarchy) โดยแบ่งแยก อนาธิปไตยของการเมืองระหว่างประเทศ กับ อนาธิปไตย ของการเมืองภายในรัฐออกจากกัน โดยมองว่าการเมืองภายในรัฐมีอำนาจศูนย์กลางเป็นผู้ใช้ หรือบังคับใช้อำนาจในการควบคุม ดูแลอยู่ ในขณะที่ระบบการเมืองระหว่างประเทศนั้นไม่มีหน่วยอำนาจศูนย์กลาง เช่นการเมืองภายในรัฐ จากสภาพดังกล่าวส่งผลให้รัฐต้องหาทางเอาตัวรอด ซึ่งความสามารถในการอยู่รอดเป็นสิ่งพื้นฐานที่รัฐจะแสวงหา และการแสวงหานี้ก็จะนำไปสู่สงคราม เพราะสงครามเป็นสิ่งที่ไม่อาจป้องกันให้เกิดขึ้นได้ สาเหตุที่รัฐกระทำการใดๆ เป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการกระทำหรือการบังคับให้รัฐอื่นกระทำอะไรบางอย่างตอบสนองกลับ มาจากสภาวะที่รัฐต่างๆ ต้องอยู่ในสภาวะที่ต้องเอาชนะ และหาทางเอาตัวรอด จึงนำไปสู่การที่รัฐต้องช่วยเหลือตัวเอง (Self-Help) เพราะในสภาวะอนาธิปไตย ไม่มีสิ่งใดจะมารับประกันหรือช่วยเหลือรัฐได้ หากรัฐไม่ช่วยเหลือตัวเอง

รัฐจึงมีภาพความเห็นแก่ตัว (Egoist) หรือการที่ยึดเอาตนเองเป็นหลัก ไม่คิดถึงผู้อื่นคิดถึงแต่ผลประโยชน์

จากสภาพระบบระหว่างประเทศดังกล่าว ส่งผลให้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นในระบบที่เป็นโครงสร้าง ระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ในการตีความของ Kenneth Waltz แบ่งระบบการเมืองออกเป็น 3 มิติ (Waltz, 1979 : 93) คือ

1. หลักการระเบียบ (Ordering Principles) คือสภาวะที่การเมืองระหว่างประเทศอยู่ภายใต้ขั้วอำนาจเดียว ในสภาวะที่เป็นอนาธิปไตย

2. หลักการของการแบ่งแยก (Principle of Differentiation) คือในสภาวะที่เป็นอนาธิปไตยรัฐทุกรัฐจะเห็นแก่ประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ การรวมกลุ่มและพันธมิตรจะเป็นเพียงความสัมพันธ์ชั่วคราวที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว

3. การแบ่งสรรอำนาจ (Distribution of Capabilities) คือในสภาวะอนาธิปไตยรัฐจะจัดแบ่งสรรอำนาจร่วมกันเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคง

โดยสามมิตินี้ส่งผลต่อ ความมั่นคงของรัฐ ผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งทั้งหมดล้วนนำไปสู่พฤติกรรมของรัฐ Waltz (1979 : 95) เสนอว่าในระบบโลกที่ขาดศูนย์กลางของอำนาจ รัฐทุกรัฐต่างเป็นหน่วยการเมืองอิสระ (Autonomous Political Units) ไม่มีผู้ดูแลระบบความสัมพันธ์ ระบบโครงสร้างของโลกนั้น ทำให้ความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นไปได้ยากหรือเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะรัฐต่างๆจะยังคงคิดคำนึง (Concern) เกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือของรัฐอื่นๆ และผลประโยชน์ที่เปรียบเทียบแล้วกับรัฐอื่นๆ (Partner's Relative Gains) Waltz (1979 : 91) อธิบายถึงสิ่งที่ไม่เท่าเทียมกันในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ การจัดสรรแบ่งปันอำนาจหรือขีดความสามารถของรัฐที่ไม่เท่ากัน

Waltz (1979) สรุปว่าจากสภาพที่ไม่มีอะไรมาเป็นหลักประกันความปลอดภัย และผลประโยชน์ของรัฐในสภาวะ อนาธิปไตย ได้ ส่งผลให้รัฐต้องปกป้องตนเอง ด้วยการแสวงหาอำนาจและความมั่นคงจากรัฐข้างเคียงที่อ่อนแอกว่าหรืออาจเป็นการเข้าไปควบคุม สถาปนาความมั่นคงและอิทธิพลของรัฐตนในพื้นที่ของรัฐอื่นๆที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ อาจเพื่อขัดขวางหรือสกัดกั้นการขยายอำนาจของรัฐอื่นที่มีศักยภาพสูงกว่าหรือเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพื่อรักษาสถานะเดิมของรัฐเอาไว้

จูลีฟ ชินวรโรธ (2547 : 2-5) กล่าวว่าระบบการเมืองระหว่างประเทศทั้งหมดในระดับโครงสร้างและระดับหน่วยประกอบว่ามีทั้งที่แตกต่างกัน และเชื่อมโยงกันในขณะเดียวกัน แนวคิดสังคมนิยมยังยืนยันถึงความเป็นอิสระของการเมืองระหว่างประเทศ แนวคิดสังคมนิยมได้สร้างความคิดเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบ ซึ่งกำหนดขอบเขตที่นักศึกษาทางการเมืองระหว่างประเทศจะต้องศึกษา และทำให้พวกเขาสามารถเห็นว่าโครงสร้างของระบบ และความผันแปรในระบบมีผลกระทบต่อหน่วยที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไร และผลลัพธ์ที่โครงสร้างของระบบ

และความผันแปรในระบบสร้างออกมาเป็นอย่างไร โครงสร้างระหว่างประเทศเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งหลาย และขณะเดียวกันก็ผลักดันรัฐต่างๆ ให้กระทำการบางอย่าง

ระบบการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยและหน่วยต่างๆรวมถึงรัฐ ยังคงถือว่ามีอิสระ แต่ความเป็นอิสระก็ถูกจำกัดโดยโครงสร้างของระบบใหญ่ เช่น โครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่แบ่งโลกออกเป็น 2 ค่าย คือ ค่ายโลกเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์ได้ มีผลต่อการวางกรอบและข้อจำกัดของพฤติกรรมของรัฐในแต่ละค่าย และเมื่อโครงสร้างใหญ่เปลี่ยนไปจะส่งผลทำให้พฤติกรรมของรัฐเปลี่ยนไปและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

แนวความคิดนี้จะมุ่งความสนใจไปสู่ลักษณะที่เป็นโครงสร้างของระบบรัฐมากกว่าที่จะเป็นหน่วยประกอบของระบบ กล่าวคือแนวความคิดที่เกี่ยวกับโครงสร้างในที่นี้หมายถึง การทำให้เป็นระเบียบหรือ การจัดระเบียบของส่วนต่างๆของระบบ โดยส่วนใหญ่แล้วข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างของระบบโลกจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของรัฐ และก่อให้เกิดผลลัพธ์ระหว่างประเทศได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลจากรัฐหรือหน่วยทางการเมือง

3. แนวคิดความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ธารทอง ทองสวัสดิ์ (2531 : 133-140) ให้ความหมาย ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ หมายถึง การยินยอมให้โยกย้ายทรัพยากรจากรัฐบาลของประเทศหนึ่งไปยังรัฐบาลของอีกประเทศหนึ่งซึ่งจะเป็นการให้เปล่าหรือให้กู้ยืมก็ได้ทรัพยากรที่เวลานี้อาจเป็นทรัพยากรที่จำเป็นทางด้านเศรษฐกิจเช่น สินค้า หรือเงินทุน ในกรณีที่ว่านี่ถือว่าเป็นความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ หากการช่วยเหลือเป็นการถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดความสามารถทางเทคโนโลยี ในกรณีนี้ถือว่าเป็นความช่วยเหลือทางเทคนิค แต่หากเป็นความช่วยเหลือทางความมั่นคง ในกรณีนี้ถือว่าเป็นความช่วยเหลือทางการทหาร ดังนั้นความช่วยเหลือจึงมีหลากหลายประเภทและหลากหลายลักษณะ และในบางครั้งก็มีลักษณะกำกวมจนไม่สามารถจำแนกประเภทความช่วยเหลือได้ ในบางครั้งวัตถุประสงค์ของความช่วยเหลือก็สิ้นสุดในตัวเอง เช่น การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศด้อยพัฒนา เพื่อให้ประเทศนั้นมีการพัฒนาเศรษฐกิจดีขึ้น หรือ ความช่วยเหลืออาจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งของการดำเนินนโยบายต่างประเทศก็ได้ เช่น การให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่ประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อหวังการเป็นพันธมิตรทางการทหารหรือหวังการจัดสรรผลประโยชน์จากผู้นำในประเทศที่ได้รับความช่วยเหลืออย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับความช่วยเหลือ เป็นต้น

ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในฐานะเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งของการดำเนินนโยบายต่างประเทศมีพัฒนาการมานานแล้ว โดยในอดีตการช่วยเหลือระหว่างประเทศมักหวังผลระยะสั้น เช่น การให้ความช่วยเหลือทางด้านอาวุธ เงินทุน และกำลังทหาร เพื่อหวังการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือทางการเมืองจากประเทศผู้รับความช่วยเหลือ โดยมากจึงมักเป็นความช่วยเหลือทางการทหารและความมั่นคง แต่ในปัจจุบันรูปแบบการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในขยาย

ขอบเขตมากขึ้น ครอบคลุมไปถึงการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมและเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
อย่างไรก็ตามจุดประสงค์ทางการเมืองยังคงมีเช่นเดียวกับในอดีตเพียงแต่ได้ปรับเปลี่ยนใหม่โดยหวังผล
ในระยะยาว เช่น การพันธมิตรทางการทหาร การเป็นผู้ซื้ออาวุธในกลุ่มประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ
หรือเพื่อหาความร่วมมือในเวทีระหว่างประเทศ เป็นต้น

ปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกประเทศให้ความสนใจมากขึ้น
การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะการแข่งขันทางการค้าและการพัฒนา ส่งผลให้หลายประเทศที่มี
ศักยภาพในการแข่งขันดีกว่าถูกจัดให้เป็นประเทศด้อยพัฒนา การที่ประเทศด้อยพัฒนาจะสามารถ
เร่งพัฒนาเศรษฐกิจของตนได้อย่างรวดเร็วได้นั้น การรับความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นหนทาง
สำคัญที่จะทำให้ได้รับ เงินทุนและการถ่ายทอดความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อมาพัฒนาประเทศ
การรับความช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้วจึงเกิดขึ้น

3.1 ลักษณะความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ธารทอง ทองสวัสดิ์ (2531) ได้จำแนกลักษณะความช่วยเหลือระหว่างประเทศ
ไว้ดังนี้

1. การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศทางการทหาร จัดเป็นความช่วยเหลือ
ที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อแสวงหาพันธมิตร โดยอาจให้ความช่วยเหลือเป็นสิ่งของ เงิน เครื่องมือ
อุปกรณ์ทางการทหาร รวมไปถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยี การให้ความช่วยเหลือทางการทหาร
มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ประเทศพันธมิตรมีความมั่นคงสามารถป้องกันประเทศของตนเอง
ได้และเป็นพันธมิตรหรือเป็นแนวร่วมที่มีประโยชน์สามารถหวังผลการสนับสนุนในทางการเมือง
ระหว่างประเทศได้ เพราะการให้ความช่วยเหลือทางการทหารนั้นมีวัตถุประสงค์ผูกพันกับประเทศ
ผู้ให้ หรืออย่างน้อยก็ต้องไม่ขัดกับผลประโยชน์ของประเทศผู้ให้ เพราะมีฉะนั้นอาจถูกตัดหรือลด
ความช่วยเหลือที่มีอยู่ได้ นอกจากนี้ความช่วยเหลือทางการทหารในปัจจุบันยังมีข้อผูกมัดตัวเองอยู่
ด้วย เนื่องจากอาวุธยุทโธปกรณ์ในปัจจุบันต้องอาศัยเทคโนโลยีการผลิตขั้นสูง ประเทศผู้รับความ
ช่วยเหลือจึงหลีกเลี่ยงการพึ่งพาเทคโนโลยี ทั้งการซ่อมบำรุงและการพัฒนาอาวุธจากประเทศผู้ให้
ได้ยาก เนื่องจากอาวุธส่วนมากในปัจจุบันต้องได้รับการบำรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเทศผู้รับ
ความช่วยเหลือจึงต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือตลอด ความช่วยเหลือ
ทางการทหารจึงเป็นเครื่องมือในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่ง แต่โดย
ส่วนใหญ่มักเป็นประเทศที่มีแสนยานุภาพทางทหารสูง

2. ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อมนุษยธรรม ความช่วยเหลือระหว่าง
ประเทศลักษณะนี้มีมานาน โดยทั่วไปมักเป็นความช่วยเหลือเมื่อมีประเทศใดประเทศหนึ่งประสบภัย
พิบัติเฉพะหน้า และต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน เช่น ภัยพิบัติน้ำท่วม แผ่นดินไหว

ความอดอยาก หรือปัญหาเฉพาะด้านเช่น ขาดแคลนแพทย์และเวชภัณฑ์ หรือปัญหาความแห้งแล้ง ส่วนใหญ่แล้วความช่วยเหลือประเภทนี้จะไม่มียุทธศาสตร์เพื่อหวังผลประโยชน์ในทางการเมือง

3. ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อให้อยู่รอด เป็นความช่วยเหลือระหว่างประเทศที่ให้แก่รัฐบาลในยามจำเป็น เมื่อรัฐบาลไม่สามารถจะควบคุมทรัพยากรต่างๆเพื่อให้บริการขั้นพื้นฐาน เช่น ความปลอดภัย อาหาร ที่อยู่อาศัย แก่ประชาชนได้ ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในลักษณะนี้จึงคล้ายคลึงกับความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรม แต่แตกต่างกันที่ความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมเป็นการช่วยในฐานะมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้พ้นจากภัยพิบัติโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่ความช่วยเหลือเพื่อให้อยู่รอดสามารถหวังผลทางการเมืองได้ คือช่วยเพื่อให้รัฐบาลที่ประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนอยู่ เพื่อให้สามารถดำรงสถานะของรัฐบาลเอาไว้ เพราะหากไม่ช่วยรัฐบาลที่สนับสนุนอยู่จะไม่สามารถรักษาสถานการณ์และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้และต้องพ้นจากสถานะความเป็นรัฐบาล การให้ความช่วยเหลือประเภทนี้จึงมุ่งช่วย รัฐบาลเพื่อรักษาสถานะเดิมมากกว่า

4. ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อการตัดสินใจ หากการช่วยเหลือระหว่างประเทศ หมายถึง การโยกย้าย เช่น สินค้า เงินทุน และบริการจากรัฐหนึ่งไปยังอีกรัฐหนึ่ง การให้สินบนก็จัดอยู่ในรูปแบบความช่วยเหลือประเภทหนึ่ง ความช่วยเหลือระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักมีเรื่องของ การตัดสินใจมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ การตัดสินใจเป็นความพยายามของรัฐฝ่ายหนึ่งที่ต้องการให้รัฐเป้าหมายสนองตอบนโยบายหรือความต้องการของรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น เพื่อให้ออกเสียงสนับสนุนในองค์การระหว่างประเทศ หรือเพื่อให้แสดงท่าทีสนับสนุนนโยบายของรัฐนั้นๆ การตัดสินใจมักเป็นนัยแฝงเร้นที่มาพร้อมกับความช่วยเหลือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ

5. ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อเกียรติภูมิ เป็นการช่วยเหลือเพื่อวัตถุประสงค์ คือยกสถานะประเทศผู้ให้ให้มีความเท่าเทียมหรือเหนือกว่าประเทศอื่นๆ ในทางจิตวิทยา โดยที่บางครั้งการให้ความช่วยเหลือนั้นไม่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของประเทศผู้รับ เช่น การช่วยขยายเส้นทางคมนาคม การให้ความช่วยเหลือในรูปอาวุธที่ปลดประจำการแล้ว การช่วยลงทุนในอุตสาหกรรมบางประเภทที่ไม่ก่อผลผลิตในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ประโยชน์จากความช่วยเหลือประเภทนี้มักตกอยู่ในมือคนกลุ่มน้อย ส่งผลให้ไม่สามารถกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างที่คาดหวัง หากแต่เป็นการกระตุ้นทางการเมืองและจิตวิทยามากกว่า

6. ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ความช่วยเหลือระหว่างประเทศลักษณะนี้เกิดขึ้นจากฐานความเชื่อที่ว่า ประเทศด้อยพัฒนามีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่ต่ำมาก การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจะช่วยเร่งให้ประเทศด้อยพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจได้รวดเร็วมากขึ้น ซึ่งหากประเทศด้อยพัฒนามีความมั่นคงทางเศรษฐกิจแล้ว โอกาส

ในการถูกแทรกแซงจากประเทศฝ่ายตรงข้ามของประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือก็จะมีน้อยลงไป ความช่วยเหลือประเภทนี้เป็นความช่วยเหลือที่เห็นผลงานได้ชัดเจนที่สุด ถ้าเป็นความช่วยเหลือระหว่างรัฐต่อรัฐแล้ว มักมีการกำหนดแผนงาน โครงการที่ชัดเจน สามารถดำเนินการได้จริง

3.2 รูปแบบการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ธารทอง ทองสวัสดิ์ (2531) ได้จำแนกรูปแบบการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ในหลากหลายรูปแบบดังนี้

ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี หรือแบบสองฝ่าย เป็นการที่ประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยรัฐบาลของประเทศดังกล่าวนั้นเป็นผู้ติดต่อให้ช่วยเหลือโดยตรงต่อรัฐบาลอีกประเทศหนึ่ง โดยทั่วไปเมื่อถือพุดถึงการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี มักจะเน้นในแง่เข้าใจว่ามีประเทศผู้ให้เพียงประเทศเดียวแต่มีประเทศผู้รับประเทศเดียวหรืออาจหลายประเทศก็ได้

ความช่วยเหลือแบบพหุภาคี หรือหลายฝ่าย เป็นการให้ผ่านองค์กรหรือหน่วยงานระดับโลก โดยมากมักเป็นองค์กร ทบวงชำนาญในองค์กรสหประชาชาติ แล้วจึงติดต่อกับรัฐบาลของประเทศผู้รับหรืออาจเป็นกลุ่มประเทศผู้รับก็ได้ ความช่วยเหลืออีกรูปแบบหนึ่ง ในความช่วยเหลือแบบพหุภาคี คือ การให้ความช่วยเหลือแบบพหุภาคีผ่านเวทีการประชุม หรือผ่านองค์กรระหว่างประเทศ โดยประเทศหรือกลุ่มประเทศที่จะให้ความช่วยเหลือจะประชุมอภิปรายกันถึงเป้าหมายความช่วยเหลือที่จะมีต่อประเทศหรือกลุ่มประเทศผู้รับความช่วยเหลือนั้นๆ โดยทางฝ่ายประเทศผู้รับก็จะเข้าร่วมประชุมและเสนอความต้องการความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ต่อที่ประชุมให้ความช่วยเหลือนั้น

ความช่วยเหลืออีกกรณีหนึ่งในแบบพหุภาคี คือความช่วยเหลือผ่านคณะที่ปรึกษา (Consultative Group) ลักษณะการดำเนินงานคล้ายกับการประชุมเพื่อช่วยเหลือ แต่จะแตกต่างกัน ที่ความผูกพันของข้อตกลงจะไม่มีพันธะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอย่างเช่นการให้ความช่วยเหลือผ่านที่ประชุม ซึ่งรูปแบบความช่วยเหลือผ่านคณะที่ปรึกษานี้เป็นที่นิยมในปัจจุบัน ประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือ เช่น ประเทศจีนมักส่งคณะที่ปรึกษาเข้าไปสำรวจความต้องการของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง และจะเสนอรายการความช่วยเหลือผ่านคณะที่ปรึกษา

ทั้งนี้โดยทั่วไปแล้ว ประเทศผู้ให้มักนิยมให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี เพราะสามารถนำไปใช้เป็นการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศผู้รับได้ดีกว่า กล่าวคือประเทศผู้ให้ย่อมมีอำนาจและอยู่ในฐานะที่เหนือกว่า ในบางครั้งสามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศผู้ให้ได้ โดยประเทศผู้ให้ไม่กล้าโต้แย้งหรือแสดงความไม่พอใจอย่างชัดเจน เพราะติดเงื่อนไขความช่วยเหลือ

ในขณะเดียวกันในฝั่งประเทศผู้รับ ต้องการความช่วยเหลือแบบพหุภาคีมากกว่า ทั้งนี้เพราะโดยมากแล้วความช่วยเหลือพหุภาคีมักทำในนามองค์การระหว่างประเทศ หรือกลุ่มประเทศ ดังนั้น ประเทศผู้รับความช่วยเหลือย่อมรู้สึกปลอดภัยจากการถูกรอบงำจากประเทศผู้ให้มากกว่าการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี แต่การให้ความช่วยเหลือแบบพหุภาคีก็ประสบปัญหาเงินบริจาคที่น้อยลง เพราะประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือรู้สึกว่าไม่มีประโยชน์ต่อประเทศของตนเอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีงานวิจัยและเอกสารได้ศึกษาถึงปัจจัยในด้านต่างๆ ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จากการศึกษางานวิจัย เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งเป็นปัจจัยในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจของจีนที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีดังนี้

เขียน ธีระวิทย์ (2549 : 12-14) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่จีนเข้ามาดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน เป็นปัจจัยขั้นต้นที่จีนเล็งเห็นจากการเปิดการค้ากับไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนที่สำคัญ ในกรณีนี้คือ การใช้อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาเขตตอนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมณฑลยูนนาน จากการดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศของรัฐบาลจีนที่ได้เริ่มลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังนับจากปี 1979 เป็นต้นมา ก็ได้ทำให้มณฑลยูนนานนั้นมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังน้อยกว่ามณฑลในชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงของจีนที่มีการติดต่อกับโลกภายนอกทั้งในด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้รัฐบาลจีนได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่ 10 และใช้มาต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 11¹ ด้วยการตั้งเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่มณฑลภาคตะวันตก ซึ่งรวมถึงยูนนานด้วยนั้นให้เป็นประตูมุ่งสู่ใต้ของจีน ด้วยการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ หรือ Infrastructure โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศอย่างครบวงจร โดยมุ่งให้เป็นศูนย์กลางทางการค้าและการคมนาคมขนส่งระหว่างจีนกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนในด้านการค้าต่างประเทศนั้นทางการจีนก็ได้เปิดกว้างให้มีความสำคัญอย่างมากกับการขยายการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันคือ พม่า ลาว และเวียดนาม รวมทั้งสามารถล่องเรือตามแม่น้ำโขงเชื่อมโยงลงมาถึงไทยได้แล้วอีกด้วย ซึ่งก็เป็นไปตามนโยบายรัฐบาลกลางของประเทศจีน ที่กำหนดให้ ยูนานาน² เป็นมณฑลหน้าด่านเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศในกลุ่มอาเซียนนั่นเอง

ทรงฤทธิ โพนเงิน (2552 : 9-12) ได้ศึกษาบทบาททางเศรษฐกิจของจีนในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ผลการศึกษา พบว่าจีนได้เข้าไปมีบทบาทเป็นประเทศผู้ลงทุนสำคัญในหลายประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ในลาว สำหรับโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของจีนอยู่ในลาวในเวลานี้ ก็คือการซื้อกิจการเหมืองแร่ทองคำและทองแดงที่เมืองวิละบุลีและเมืองเซโปน ในเขตแขวงสะหวันนะเขตคิดเป็นมูลค่ามากกว่า 1,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ การสร้างเมืองใหม่และเขตการค้าเสรีสามเหลี่ยมคำที่เมืองต้นผึ้งในแขวงบ่อแก้ว การก่อสร้างเมืองใหม่ China Town ในเขตนครเวียงจันทน์ โครงการเหมืองแร่บ็อกไซต์และโรงงานอลูมิเนียมในเขตภาคใต้และในเขตแขวงภาคเหนือของลาวนั้น การลงทุนส่วนใหญ่ของจีนก็เน้นหนักในภาคการเกษตร เช่น โครงการปลูกยางพารา ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง และชา ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ปรากฏว่ากลุ่มทุนจีนได้รับสัมปทานสิทธิในการเช่าที่ดิน จากรัฐบาลลาวรวม ทั้งได้ส่งเสริมให้เกษตรกรลาวทำการปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ สภาพการณ์การขยายการลงทุนในทุกกลุ่มสาขาเช่นนี้ เป็นบทบาททางเศรษฐกิจของจีนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทั้งใน พม่า เวียดนาม และกัมพูชา หรือแม้แต่ในประเทศไทย ก็เช่นเดียวกัน

วรศักดิ์ มหัทธโนบล (2547 : 175-185) ได้ศึกษาเศรษฐกิจการเมืองจีน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในที่กระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ 1) จีน มีศักยภาพในการพัฒนาสูงจากขนาดของประเทศที่กว้างใหญ่ มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และมีประชากรกว่า 1,300 ล้านคน ที่เป็นพลังการผลิตที่มีศักยภาพสูง พร้อมทั้งจะขับเคลื่อนและพัฒนาจีนไปตามแนวทางนโยบายของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์ 2) ผู้นำของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ว่าจะเป็น เหมา เจ๋อตง, เต็ง เสี่ยว ผิง, เจียง เจ๋อหมิน และ หู จิ่นเทา เป็นกลุ่มผู้นำที่มีอุดมการณ์ และมีการสานต่อแนวคิดและนโยบาย ทำให้ประเทศจีนมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งอยู่ในกระแสโลกในฐานะเป็นหนึ่งในประเทศสองระบบซึ่งมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง 3) การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก หรือ WTO ของจีน ทำให้จีนมองเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะโอกาสในการส่งสินค้าประเภทต่างๆ ของจีน ไปสู่ตลาดการแข่งขันของตลาดโลก และสร้างมาตรฐานในการยอมรับสินค้าของจีนในตลาดโลกได้ ดังนั้น ความพันธ์ที่ดีกับประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงจะช่วยเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของจีนให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพได้

Weixin (2005 : 34-37) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน โดยพบว่า อดีตผู้นำของจีน เต็ง เสี่ยวผิง ได้ตั้งเป้าหมายว่าจีนจะสามารถพัฒนาได้เท่าเทียมกับประเทศยุโรป ตะวันตกที่มีเศรษฐกิจระดับกลางในปี ค.ศ. 2050 ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจของผู้นำจีน จากยุคเต็ง เสี่ยวผิง ถึงยุคเจียง เจ๋อหมิน และหู จิ่น เทา ปัจจุบันประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ฉะนั้นเศรษฐกิจตะวันตกส่วนมากคาดการณ์ว่าจีนจะมีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองรองจาก สหรัฐอเมริกาในปี 2020 และอาจจะนำหน้าสหรัฐอเมริกาในปี 2025-2050 การเข้าไปดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจของจีนในประเทศลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความได้เปรียบทางเศรษฐกิจที่จีนกำลังดำเนินการอยู่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยด้านพลังงาน งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านพลังงานของจีน ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีดังนี้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2551 : 145-155) ได้ศึกษาความจำเป็นในการใช้พลังงาน ของจีน พบว่าปัจจุบันจีนใช้พลังงานมากเป็นอันดับที่ 2 ของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาการที่จีน พยายามเข้ามามีบทบาทในแม่น้ำโขง เพราะเล็งเห็นถึงผลประโยชน์จากการใช้แม่น้ำโขงเพื่อ การพลังงาน จีนเป็นประเทศที่มีเขื่อนมากที่สุดในโลก จากจำนวนเขื่อนขนาดใหญ่ที่ก่อสร้างแล้วราว 45,000 แห่งทั่วโลก คณะกรรมการเขื่อนโลก (World Commission on Dams) ระบุว่า มีเขื่อน ครึ่งหนึ่งอยู่ในประเทศจีน หรือประมาณ 25,800 แห่ง แต่ประเทศจีนยังมีแผนขยายการผลิตไฟฟ้า พลังน้ำเพิ่มขึ้นกว่าสองเท่าจากกำลังผลิตปัจจุบัน เป็น 250,000 เมกกะวัตต์ ภายในปี พ.ศ. 2563 เท่ากับว่ามีโครงการเขื่อนอีกมากมายที่กำลังจะกั้นแม่น้ำที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่สายในประเทศจีน

ภาพประกอบ 4 ภาพแม่น้ำโขงตอนบนในมณฑลยูนนาน

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศแบบเทือกเขาสูงชันตลอดลำน้ำโขงตอนบน มีระดับความต่างของสูงลำนํ้ากว่า 800 เมตรในช่วงตอนกลางของแม่น้ำในช่วงที่ไหลผ่านยูนนาน เป็นระยะทาง 750 กิโลเมตร นำมาสู่แผนสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าแบบขั้นบันได (Cascade Dams) เป็นจำนวนมากถึง 15 แห่งบนแม่น้ำโขงในจีน

อุกฤษณ์ ปัทมานันท์ (2549 : 14-16) ได้ศึกษาภูมิรัฐศาสตร์พลังงานในเอเชีย กล่าวถึง ความต้องการพลังงานของจีนในปัจจุบัน พบว่าจีนเป็นประเทศที่ต้องการใช้พลังงาน ในอัตราที่สูงมาก ดังนั้นจึงต้องหาแหล่งพลังงานทดแทนเพื่อตอบสนองการบริโภคภายในประเทศ เดิมทีการขนส่งพลังงาน จีนพึ่งพิงช่องแคบมะละกาเป็นหลัก แต่ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ และปัญหาโจรสลัดในบริเวณดังกล่าว อีกทั้งคู่ปรับของจีนคือ สหรัฐอเมริกาได้ส่งเรือลาดตระเวน ในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้จีนเริ่มหันเหความสนใจเรื่องการขนส่งพลังงานโดยการสร้างท่อขนส่งน้ำมัน จากเมืองท่าซิดเวในพม่า เข้าสู่คุนหมิงเมืองหลวงของยูนนาน (ทางตอนใต้ของจีน) อีกทั้งยังเป็น การรองรับการขนส่งพลังงานจากแอฟริกาและตะวันออกกลาง ในส่วนความเกี่ยวเนื่องกับอินเดีย อุกฤษณ์ได้มองว่า พม่าเป็นประเทศที่ภูมิรัฐศาสตร์ติดกับอินเดีย และพม่าเองก็เป็นประเทศในกรอบ ความร่วมมือ BIMSTEC และหากจีนกับอินเดียดำเนินความสัมพันธ์ที่ดี จะส่งผลให้ บทบาทของ ท่อก๊าซธรรมชาติและน้ำมันของจีนและพม่าโดดเด่นขึ้นมา จนอาจเป็นภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของโลก การเข้ามาบีบบทบาทของจีนในพม่าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงจึงเกิดจากความต้องการทางพลังงานของจีน

Dore (2007 : 15-19) ได้ศึกษาการใช้พลังงานไฟฟ้าของจีน พบว่าปัจจัยด้านพลังงานเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้จีนเข้ามามีความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงมากขึ้น พื้นที่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน โดยเฉพาะในมณฑลยูนนานและเสฉวน มีศักยภาพอย่างยิ่งในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าจากน้ำ เฉพาะยูนนานเพียงมณฑลเดียวก็มีศักยภาพในการสร้างโครงการเขื่อนผลิตไฟฟ้าขนาดกลางและขนาดใหญ่เป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 24 ของทั้งประเทศ (ดูรายละเอียดในตาราง 3) รัฐบาลจีนจึงมีแผนก่อสร้างเขื่อนชุดแบบขั้นบันไดบนแม่น้ำในพื้นที่ดังกล่าว อันได้แก่ ตอนบนของกลุ่มน้ำแยงซี (จิงซาเจียง) แม่น้ำโขง (หลานซางเจียง) และแม่น้ำสาละวิน (นู่เจียง) ซึ่งสามแม่น้ำนี้อยู่ใน 6 อันดับแรกของแม่น้ำที่มีศักยภาพสูงสุดในการพัฒนาไฟฟ้าของจีน หนึ่งในแรงขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าจากน้ำในจีน คือความต้องการพลังงานภายในประเทศของจีนเอง มีคณะกรรมการปฏิรูปและพัฒนา รัฐ (State Reform and Development Commission –SRDC) เป็นผู้ประเมินและคาดการณ์ความต้องการพลังงานดังกล่าว ซึ่งในเอกสารของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย เมื่อ พ.ศ. 2545 ระบุว่าการผลิตไฟฟ้าในประเทศจีนจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 85 ภายในปี พ.ศ. 2563

ตาราง 1 ศักยภาพพลังงานไฟฟ้าของแม่น้ำต่างๆ ในจีน

แม่น้ำ	ศักยภาพกำลังผลิตติดตั้ง	ร้อยละจากพลังงานของแม่น้ำ 18 อันดับสูงสุด
จิงซาเจียง/แยงซี	210,810	49
นู่เจียง/สาละวิน	30,410	7
หลานซางเจียง/แม่น้ำโขง	28,930	7
แม่น้ำทั้ง 18 สาย	428,610	100
แม่น้ำในยูนนาน	103,030	24

Dore (2007 : 22-28) ในงานศึกษาเรื่องเดียวกันได้อธิบายว่า ปัจจัยด้านความต้องการพลังงานเป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญมาก แผนการผลิตไฟฟ้าของจีนที่จะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด คือ การวางแผนผลิตไฟฟ้าที่มีอยู่นี้มิใช่เพื่อสนองความต้องการภายในประเทศเท่านั้น แต่รวมไปถึงการส่งออกด้วยเช่นกัน มีการคาดการณ์ว่าการผลิตไฟฟ้าของมณฑลยูนนานจะเติบโตอย่างรวดเร็ว มณฑลยูนนานจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้ส่งออกพลังงานรายใหญ่ในประเทศจีนไปยังมณฑลอื่นๆ ที่มีความต้องการไฟฟ้า รวมถึงการส่งออกไฟฟ้าไปยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะไทย และอาจรวมไปถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้อีกด้วย แผนการผลิตไฟฟ้าปริมาณมหาศาลของรัฐบาลจีน ทำให้มีผลต่าง ๆ ในภาคตะวันตกของจีน หรือ Western Region (รวมทั้งยูนาน) มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะแหล่งผลิตพลังงาน รัฐบาลกลางจีนจึงมีแผนยุทธศาสตร์พัฒนาภาคตะวันตก (Western Region Development Strategy 2000-2020) ออกมาเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยระบุว่ามีความหมายเพื่อขจัดความยากจน และพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ดังกล่าว (ดังตาราง 2) แสดงถึงศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าของมณฑลยูนานที่มีมากกว่าประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และยังมีศักยภาพในการพัฒนาต่อไปได้อีกมาก

ตาราง 2 ศักยภาพพลังงานไฟฟ้าในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ประเทศ/ภูมิภาค	พัฒนาแล้ว TWH/ปี	ศักยภาพ TWH/ ปี	พัฒนาแล้วร้อยละ
ยูนาน	7.9	450	1.8
กัมพูชา	0	41	0
สปป.ลาว	1.1	102	1.0
พม่า	1.1	366	0.3
ไทย	4.6	49	9.4
เวียดนาม	5.8	82	7.1
รวม		20.5	1,090

เอกสารการประชุมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และกลไกความร่วมมือในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ของคณะกรรมการต่างประเทศ (2547 : 2-8) กล่าวไว้ว่า จีนอาศัยความได้เปรียบในฐานะประเทศต้นน้ำ ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนต่างๆ มากมาย ทั้งนี้ มีเสียงทักท้วงจากประเทศทางแม่น้ำโขงตอนล่างว่า การสร้างเขื่อนบนลำน้ำโขงตอนบนของจีน ดำเนินการไปโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และนิเวศที่จะเกิดขึ้นกับประเทศที่อยู่ปลายน้ำ แม้ว่าประเทศในแม่น้ำโขงตอนล่างสี่ประเทศ คือ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ได้มีการรวมตัวกันในรูปแบบของคณะกรรมการแม่น้ำโขง แต่ที่ผ่านมามหาหน่วยงานนี้ก็ไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปต่อรองอย่างตรงไปตรงมากับประเทศจีนได้ แม้จะมีเสียงคัดค้านจากภาคประชาสังคม ในภูมิภาคแม่น้ำโขง และจากนานาประเทศ แต่รัฐบาลจีนก็ยังคงเดินหน้าก่อสร้างเขื่อนในลุ่มน้ำโขงตอนบนต่อไป ทั้งนี้ จีนได้พยายามเจรจาเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับประเทศต่างๆ ในลุ่มน้ำโขงตอนล่างด้วย เช่น การเจรจาซื้อขายไฟฟ้ากับประเทศไทย การสนับสนุนการก่อสร้างถนนจากเมืองคุนหมิงเข้าสู่เชียง

แสนและประเทศลาวตอนเหนือ และการลงทุนก่อสร้างเขื่อน หรือแม้กระทั่งการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศในกลุ่มน้ำโขงตอนล่าง

Nakayama (1999 : 293-308) ได้ศึกษา Aspects Behind Differences in Two Agreements Adopted by Riparian Countries of the Lower Mekong River Basin ตีพิมพ์ใน Journal of Comparative Policy Analysis : Research and Practice ศึกษาเรื่องสนธิสัญญาใช้น้ำร่วมกันระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเคยมีการทำสนธิสัญญาใช้น้ำร่วมกันตั้งแต่ในปี 1975 และในภายหลังมีการทำสนธิสัญญาใช้น้ำร่วมกันฉบับใหม่ในปี 1999 ซึ่งในสนธิสัญญาใช้น้ำร่วมกันฉบับใหม่นี้ พบปัญหาสำคัญคือ ไม่สามารถผูกพันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามได้ จากการศึกษาพบว่า ความร่วมมือระหว่างประเทศไม่สามารถบังคับใช้ได้จริงจึงถ้าหากระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในกลุ่มสนธิสัญญามีความแตกต่างกันมาก และบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่แตกต่างกันยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการเจรจาต่อรอง ข้อตกลงการใช้น้ำร่วมกันของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในทางปฏิบัติอาจจะถูกแทรกแซงหรือละเมิดข้อตกลงจากผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ที่เกิดจากบทบาทของประเทศที่มีเศรษฐกิจเหนือกว่าประเทศอื่นๆในกลุ่ม

Osborne (2004) ได้ศึกษา The Water Politics of China and Southeast Asia : Rivers, Dams, Cargo Boats and the Environment ศึกษาผลกระทบจากการใช้แม่น้ำโขงของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ของจีนกั้นแม่น้ำโขงตอนบน และการเปิดเส้นทางแม่น้ำโขงสำหรับการขนส่งสินค้า ด้วยเรือบรรทุกขนาดใหญ่ จะส่งผลให้วิถีชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศวิทยาของรัฐชายฝั่งแม่น้ำโขงตอนล่างทั้ง 5 ประเทศ จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง แต่ประเทศตอนล่างทั้ง 5 ประเทศจะไม่สามารถแสดงความไม่พอใจหรือคัดค้านการดำเนินโครงการเกี่ยวกับแม่น้ำโขงของจีนได้ เพราะมีผลประโยชน์มหาศาลที่จีนและประเทศตอนล่างแม่น้ำโขงทั้ง 5 ประเทศมีส่วนร่วม

3. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติของจีน ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีดังนี้

Hirsch และ Warren (1998) ได้ศึกษา The Politics of Environment in Southeast Asia : Resources and Resistance ซึ่งเป็นงานวิจัยของ Asia Research Centre on Social, Political and Economic Change, Murdoch University, Western Australia ศึกษาการจัดการทรัพยากรในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าจีนเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจสูงในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง การจัดการหรือการดั่งศักยภาพของทรัพยากรมาในแม่น้ำโขงมาใช้จีน

เป็นประเทศสำคัญที่มีส่วนร่วมใช้ทรัพยากร โดยอาศัยบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจ การพัฒนา และการก่อสร้างโครงการต่างๆ เช่น ท่าเรือ หรือ ถนน จีนจะเป็นผู้ลงทุนและมีความตกลงร่วมใช้ทรัพยากรนั้นๆร่วมกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง แต่ในด้านการใช้ประโยชน์จีนจะได้ผลประโยชน์จากการใช้งานทรัพยากรมากกว่า โดยในงานวิจัยนี้จะเปรียบเทียบกับแม่น้ำสาละวิน ซึ่งจะเห็นความเหมือนกันในแง่ของบทบาทของจีนที่มีต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

Lazarus (2008 : 8) ได้ศึกษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความอุดมสมบูรณ์ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงพบว่า ภูมิศาสตร์ที่ตั้งของแม่น้ำโขง ซึ่งลัดเลาะไปตามหุบเขาสูงชัน ในลาวและไหลผ่านที่ราบลุ่มในกัมพูชาและเวียดนาม ได้ทำให้ดินแดนบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยแร่ธาตุและทรัพยากร การที่จีนเพิ่มบทบาททั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง นอกจาก เพื่อพลังงานแล้ว ปัจจัยประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เพื่อการเข้าไปลงทุนหรือรับสัมปทาน เมืองแร่ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

4. ปัจจัยด้านเสถียรภาพการเมืองภายใน งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเสถียรภาพการเมืองภายในของจีน ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีดังนี้

โกสุมภ์ สายจันทร์ (2549 : 24-32) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและจีน พบว่าระบบการเมืองโลกที่เปลี่ยนแปลงหลังจากยุคสงครามเย็น ทำให้จีนเข้าสู่กระแสทุนนิยมโลก จีนไม่ปรารถนาที่จะให้โลกมีหลายขั้วอำนาจ ซึ่งจะเป็ผลเสียต่อความมั่นคงของจีนมากกว่า ดังนั้นจีนจึงพยายามผูกสัมพันธ์กับประเทศขนาดเล็กในภูมิภาคใกล้เคียง เพื่อรักษาความเป็นมหาอำนาจทางภูมิภาคเอาไว้ (Regional Power) จีนจึงดำเนินนโยบายเรื่องความมั่นคงพร้อมกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จาก การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) การเพิ่มบทบาทการค้าระหว่างประเทศ อีกทั้งผลจากการปฏิรูปประเทศในสมัยเติ้ง เสี่ยว ผิง ทำให้เขตเศรษฐกิจมณฑลยูนนาน มีอิสระในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ ดังนั้นยูนนานมีความคิดที่จะบุกเบิกหาทางออกสู่ทะเลเพื่อเชื่อมยูนนานกับโลกภายนอก และต้องการกระชับความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อีกทั้งรัฐบาลจีนเองยังได้จัดความสัมพันธ์กับประเทศที่ประชิดจีนเป็นอันดับแรก จีนให้ความสำคัญกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเป็นอย่างมาก เพราะเหตุผลทางภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคง

เชียน ชีระวิทย์ (2549 : 21-23) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าสันติภาพในลุ่มแม่น้ำโขง เป็นปัจจัยสำคัญที่รัฐบาลปักกิ่งให้ความสำคัญในฐานะประตูหลังบ้านที่อ่อนไหวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง แม่น้ำโขงจึงเป็นความมั่นคงของประเทศจีนที่สำคัญ หลังการเปิดประเทศสู่ระบบทุนนิยมเศรษฐกิจ ช่องว่างของรายได้ของนครวยทางภาคตะวันออกเฉียงใต้กับทะเล กับคนจนในมณฑลตอนใน แตกต่างกันอย่างชัดเจน ปัญหาความ

ไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ นับเป็นปัญหาใหญ่ที่ขัดกับหลักการของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความชอบธรรมในการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งสะท้อนไปถึงความมั่นคงของรัฐบาลจีนไปพร้อมๆกัน การเร่งพัฒนาพื้นที่มณฑลตอนใต้ โดยการสนับสนุนการเติบโตของเพื่อนบ้านตอนใต้ คือ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว ผลประโยชน์ทางการเมืองและความมั่นคงนับเป็นเรื่องสำคัญมาก

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2551 : 181) ได้ศึกษาความมั่นคงของชายแดนจีนกับความสัมพันธ์กับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการขยายความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเป็นแผนที่มีความสำคัญต่อการสถาปนาความมั่นคงตามแนวชายแดนจีนตอนใต้ ของรัฐบาลจีน เพราะภายใต้แนวคิดที่ว่า การสร้างสันติภาพ ให้เกิดขึ้นในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จะเป็นการเสริมสร้างอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน โดยผ่านการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยเหลือ ซึ่งนับเป็นบทบาทด้านการเมืองของจีนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่จีนกำลังพยายามทำให้มากขึ้น

Frost (2008 : 112-114) ได้ศึกษาเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้และความมั่นคง พบว่าปัจจัยสำคัญคือความมั่นคงและเสถียรภาพทางสังคม โดยการรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้สูงอย่างต่อเนื่องเป็นนโยบายสำคัญที่สุดที่รัฐบาลปักกิ่งให้ความสำคัญ ดังนั้นการสร้างสภาวะสันติภาพให้เกิดขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จะช่วยส่งเสริมการขยายตัวของการค้าการลงทุนและการพัฒนาให้กับพื้นที่ทางตอนใต้ของจีนเช่นเดียวกัน ในระยะยาวยุทธศาสตร์ของจีนคือเมื่อประเทศต่างๆคลายความวิตกกังวลจากการครอบงำของจีนแล้ว รัฐบาลปักกิ่งจะเป็นผู้นำเข้าไปให้ความช่วยเหลือ พัฒนา และสร้างสรรค์บรรยากาศสันติภาพ ความกลมกลืนเป็นหนึ่งในให้เกิดขึ้นระหว่างจีนกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป้าหมายสำคัญของจีนคือการพัฒนาไปพร้อมๆกัน ย่อมหมายถึงชัยชนะของจีนและอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

5. ปัจจัยด้านระบบการเมืองระหว่างประเทศ งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านระบบการเมืองระหว่างประเทศของจีน ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีดังนี้

จุลชีพ ชินวรรณ (2547ข : 24-25) ได้ศึกษาอิทธิพลของจีนในยุคสงครามเย็น พบว่าอิทธิพลของจีนในช่วงสงครามเย็นที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียใต้ ไว้ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สามารถส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของจีน ดังนั้น จีนจึงพยายามมีบทบาทในภูมิภาคนี้เพื่อลดอำนาจของมหาอำนาจอื่น เช่น ในทศวรรษที่ 1950 จีนสนับสนุนการต่อต้านอาณานิคมในอินโดจีน ต่อมาในทศวรรษที่ 1960

จีนให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือและพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ เพื่อต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ในทศวรรษที่ 1970 จีนหันไปสร้างแนวร่วมกับองค์การอาเซียนเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต แต่ก็ขัดแย้งกับมิตรเก่าอย่างเวียดนาม ในกรณีการรุกรานกัมพูชา การเข้ามา มีบทบาทความสัมพันธ์กับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงจึงเพื่อหาพันธมิตรทางการเมืองเท่านั้น

จูลีฟ ชินวรวโร (2542 : 41-44) ได้ศึกษาการขยายบทบาทของจีนผ่านความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในเขตอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง พบว่ามีรูปแบบของกรอบความร่วมมือทั้งสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (ไทย จีน พม่า ลาว) และ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ (ไทย พม่า ลาว จีน กัมพูชา และเวียดนาม) ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างจุดเชื่อมต่อเศรษฐกิจจากจีนตอนใต้ บริเวณยูเนียน ทั้งการสร้างถนน ทางรถไฟ ทางเรือในแม่น้ำโขง และการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตพลังงาน แต่การดำเนินการต่างๆ ยังเป็นอุปสรรค เพราะว่า ระดับโครงสร้างในประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ ยังไม่มีประสิทธิภาพ โครงการนี้ จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสภาพภายในประเทศสมาชิกมีความเอื้ออำนวยโครงการดังกล่าว

เขียน ธีระวิทย์ (2541 : 12-19) ได้ศึกษาศึกษาความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของจีนต่อกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า จีนกับเอเชียอาคเนย์มีความสัมพันธ์กันมานาน เป็นไปทั้งรูปแบบของความร่วมมือและความขัดแย้ง ตั้งแต่สมัยที่จีนยังปกครองด้วยระบอบจักรพรรดิ และด้วยจีนมองว่าตนเป็นศูนย์กลางของโลก บรรดาอาณาจักรต่างๆ ต้องส่งราชบรรณาการมาถวายยังจีน ต่อมาเมื่อจีนสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นใน ค.ศ. 1949 จีนให้ความช่วยเหลือบรรดาประเทศอาณานิคมในเอเชียอาคเนย์ เพื่อต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม โดยการให้ความช่วยเหลือขบวนการชาตินิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ จึงเป็นการสร้างอิทธิพลเหนือเอเชียอาคเนย์หลายประเทศ ในช่วงสงครามอินโดจีน จีนก็แสดงบทบาทของตนอย่างเด่นชัด จนทำให้ประเทศข้างเคียงที่มีไซคอมมิวนิสต์เกิดความหวาดระแวงจีน ขณะนั้น ภูมิภาคนี้ ยังเป็นเวทีที่มหาอำนาจทั้งสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีน ต่างพยายามแข่งขันกันสร้างอิทธิพล แต่หลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น ภาพลักษณ์ของจีนในเอเชียอาคเนย์ดีขึ้น จะเห็นได้จากหลายเหตุการณ์ รวมทั้ง ปักจัยภายใน ประเทศของจีนหลังจากที่ เหมา เจ๋อ ตุง ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เต็ง เสี่ยว ผิง ได้ดำเนินนโยบายสี่ทันสมัย โดยเปิดเศรษฐกิจแบบตลาดมากขึ้น นอกจากนั้น

Acharya (2003 : 21-41) ได้ศึกษา Seeking Security in the Dragon's Shadow : China and Southeast Asia in the Emerging Asian Order ศึกษาเรื่องความมั่นคงและระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในบริบทของอิทธิพลจีน พบว่ามีทั้งความสัมพันธ์และความขัดแย้ง ดังเช่น กรณีปัญหาหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ Amitav มองว่า จีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทั้งการแข่งขันและการร่วมมือกัน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาศัยประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน แต่ในขณะเดียวกัน อำนาจที่เพิ่มขึ้นของจีนก็สร้างความกังวลใจต่อภูมิภาคนี้มาก การตอบสนองของอาเซียนเองก็ยังไม่ชัดเจนว่าจะ “ถ่วงดุลหรือคัล้อยตาม” หรือ “ศัตรูหรือมิตร”

ซึ่งเป็นการดำเนินนโยบายที่กังวลใจ และต้องการแสวงหาการสร้างความร่วมมือกัน ซึ่งขณะนี้ จีนเริ่มขยายอิทธิพลของตนโดยผ่านการเชื่อมต่อทางคมนาคมสายต่างๆ เช่น การสร้างทางรถไฟ สายคุณหมิง - ลิงคโพร่ หรือ เส้นทางรถยนต์เชื่อมจีนเข้ากับภูมิภาคนี้เป็นต้น

สุรชัย ศิริไกร (2545 : 88-95) ได้ศึกษาบทบาทจีนในเอเชียแปซิฟิก ศตวรรษที่ 21 สรุปผลการศึกษาว่า ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการทหารของจีนไม่เพียงทำให้ประเทศที่มีผลประโยชน์ ขัดแย้งโดยตรงกับประเทศจีนเกี่ยวกับดินแดนและพรมแดนมีความวิตกกังวลเท่านั้น แต่ประเทศมหาอำนาจอื่นๆ เช่น สหรัฐ ญี่ปุ่น อินเดีย กลุ่มประเทศประชาคมยุโรป และกลุ่มประเทศอาเซียนยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของจีนจากประเทศที่อ่อนแอ ในศตวรรษที่ 20 กลายเป็นประเทศมหาอำนาจระดับโลกในต้นศตวรรษที่ 21 ความเข้มแข็งทางการทหารและเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยนำทำให้จีนขยายอำนาจเข้าไปในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

นิตยสารแม่น้ำโขง (2009) ได้รายงานการประชุมสมัชชาผู้แทนทั่วประเทศแห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 17 ของนายหู จิ่นเทา ได้เสนอสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติในการมานะบากมั่นเพื่อที่จะบรรลุเป้า หมายการสร้างสังคมที่มีอันจะกินอย่างรอบด้าน ซึ่งได้แก่ เสริมสร้างการพัฒนาที่มีการประสานให้คล้องจองกัน พยายามผลักดันให้เศรษฐกิจพัฒนาไปอย่างมั่นคงและรวดเร็ว เผยแพร่ประชาธิปไตยแห่งสังคมนิยม เพิ่มระดับการปกป้องสิทธิประโยชน์ของประชาชน และความยุติธรรม ความชอบธรรมในสังคมให้มากขึ้น เสริมสร้างการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมยกระดับคุณภาพของประชาชนทั้งประเทศอย่างเด่นชัด เร่งพัฒนากิจการด้านสังคม ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างรอบด้าน สร้างสรรค์อารยธรรมระบบนิเวศน์ พัฒนาโครงสร้างอุตสาหกรรม รูปแบบการขยายตัวและรูปแบบการบริโภคที่ใช้พลังงานทรัพยากรอย่างประหยัด และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมระบบนิเวศน์

ฐิติพร จิระสวัสดิ์ (2543 : 41-45) ได้ศึกษาความสัมพันธ์จีนกับพม่า พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับพม่า ต่างเป็นการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ จีนใช้พม่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงและการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมไปถึงอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ตลอดจนให้ความสนับสนุนและอุ้มชูพม่ามิให้ประชาคมโลกประณามในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน การกระทำของจีนนี้เป็นไปเพื่อสร้างอิทธิพลเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติจีน แต่ในขณะเดียวกัน พม่าก็ได้รับประโยชน์ทั้งจากการสร้างถนนการค้าบริเวณชายแดนที่มีมูลค่าสูง การสร้างกองกำลัง เอื้อต่อการปกครองของรัฐบาลเผด็จการทหาร การดำเนินความสัมพันธ์เช่นนี้ สร้างความหวาดระแวงให้กับอินเดียในฐานะที่เป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับพม่า อาเซียนและอินเดียต่างพยายามไม่เข้าไปคว่ำบาตรหรือโดดเดี่ยวต่อพม่า และใช้การค้า เนินการที่เรียกว่า การเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Engagement)

กับพม่า รวมทั้งการยอมรับพม่าเข้าสู่อาเซียน และ BIMSTEC ทั้งนี้เพราะอินเดียและอาเซียนเกรงว่า ถ้าหากทำการโคດเคี้ยวรัฐบาลทหารพม่าแล้ว จะทำให้พม่าหันไปพึ่งพาจีนมากขึ้น นั่นย่อมหมายถึง การขยายอิทธิพลของจีนที่มากและสะดวกขึ้นในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่พม่าก็พยายามสร้างความเป็นตัวเองในนโยบายต่างประเทศมากขึ้น เห็นได้จากการปฏิเสธความช่วยเหลือของจีนหลายโครงการการแลกเปลี่ยนระหว่างสองประเทศมีความถี่น้อยลง ตลอดจน การปฏิเสธเงินกู้ของจีนจำนวน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อนำไปซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ การเพิ่มความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนต่อประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงผ่านการเข้าไป มีบทบาทในพม่า ปัจจัยด้านความมั่นคงและการเมืองระหว่างประเทศจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้

6. ปัจจัยด้านท่าทีของสหรัฐอเมริกาและอินเดีย งานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยด้านท่าทีของสหรัฐอเมริกาและอินเดีย ที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศ ในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีดังนี้

ประภัสสร เทพชาตรี (2552 : 18-22) ได้ศึกษาการดำเนินความสัมพันธ์จีน กับสหรัฐในปี 2009 พบว่าความหวาดระแวงของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนว่า สหรัฐก็ยังคงดำเนิน ยุทธศาสตร์ สกัดกั้นและปิดล้อมทางการทหารของจีนต่อไป โดยล่าสุด กระทรวงกลาโหมสหรัฐ ซึ่งยังคงยืนยันหยัดเป็นสายเหยี่ยว มองจีนเป็นศัตรู ได้เผยแพร่รายงานประจำปี ประเมินอำนาจทาง ทหารของจีนในปี 2009 ซึ่งได้เผยแพร่เมื่อปลายเดือนมีนาคมที่ผ่านมา โดยในรายงานดังกล่าว ยังคงหวาดระแวงจีนว่า ยังมีความไม่แน่นอนเป็นอย่างมาก เกี่ยวกับการเพิ่มแสนยานุภาพทาง การทหารของจีน โดยได้มองว่า ขณะนี้จีนกำลังขยายอำนาจทางการทหารขนานใหญ่ มีการซื้ออาวุธ ยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย มีการลงทุนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีทางการทหารขนานใหญ่ กล่าวโดยสรุป ฝ่ายทหารของสหรัฐมองว่า การเพิ่มแสนยานุภาพทางการทหารของจีนขนานใหญ่ ในอนาคต จะทำให้จีนกลายเป็นคู่แข่งทางการทหารของสหรัฐ ซึ่งข้อสรุปยุทธศาสตร์ทางการทหาร ที่สำคัญคือ สหรัฐจะต้องดำเนินยุทธศาสตร์การสกัดกั้นการขยายอิทธิพลทางการทหารของจีน และดำเนินยุทธศาสตร์การปิดล้อมทางทหารต่อจีนในทุกด้าน อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเป็นจุด ยุทธศาสตร์สำคัญต่อแผนการปิดล้อมจีน ปัจจัยด้านความมั่นคงแห่งชาติส่งผลให้จีนต้องเข้าไปดำเนิน ความสัมพันธ์มากขึ้นกับประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงพร้อมไปกับเพิ่มบทบาทและอิทธิพล เพื่อสกัดกั้นการขยายอำนาจของสหรัฐอเมริกา

ประภัสสร เทพชาตรี (2553 : 19-21) ได้ศึกษาความสัมพันธ์จีนกับอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขงพบว่าปัจจัยด้านความมั่นคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จีนต้องเข้ามาแสดงบทบาทมากขึ้น ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง “สำหรับปัจจัยพื้นฐานของสหรัฐคือ ยุทธศาสตร์พื้นฐานของสหรัฐต่อจีน

ก็มองว่าจีนกำลังเป็นภัยคุกคามมากขึ้น เป็นคู่แข่ง และท้าทายการเป็นเจ้าครองโลกของสหรัฐมากขึ้นเรื่อยๆ และมองว่า เป้าหมายหลักของจีนคือ การกล่าวขี้นมาเป็นเจ้าในระดับภูมิภาค และในระยะยาว ก็จะเป็นในระดับโลก ดังนั้น ยุทธศาสตร์หลักของสหรัฐ คือ นโยบายปิดล้อมจีน เพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีน โดยเฉพาะในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง”

ยศ สันตสมบัติ (2553 : 7) ได้ศึกษาความสำคัญของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงต่อจีน พบว่า ผู้นำจีนตระหนักดีว่าการ ขยายอิทธิพลทางการค้าและการลงทุนของจีน อาจสร้างความวิตกกังวลให้แก่เพื่อนบ้านและประชาคมโลก รัฐบาลจีนเองกังวลว่าสหรัฐ รัสเซีย อินเดีย ญี่ปุ่น และประชาคมยุโรปอาจมีปฏิกิริยาตอบสนอง ด้วยความพยายามที่จะหยุดยั้งการเจริญเติบโตของจีน ให้อยู่ภายในขอบเขตที่ควบคุมได้ ด้วยเหตุนี้เอง อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและอุษาคเนย์ จึงเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับจีน ในการแหวกฝ่าวงล้อมของการปิดกั้นและควบคุมจากคู่แข่งอื่นๆ ข้างต้น จีนในฐานะประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย จึงไม่สามารถยินยอมให้ประตูบ้านทางใต้ ซึ่งมีความสำคัญต่อนัยยะทางเศรษฐกิจและการเมือง ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจอื่นได้ การเร่งกระชับความสัมพันธ์ การให้ความช่วยเหลือในการพัฒนา จึงเป็นการเร่งขยายบทบาทและอิทธิพลเพื่อช่วงชิงความเป็นผู้นำในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

เอกสารการประชุมของ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2553 : 8-9) ได้อธิบายถึงความสำคัญของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงว่า อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นพื้นที่สำคัญทางยุทธศาสตร์การทหาร โดยเฉพาะในยุคสงครามเย็น ได้ถูกสหรัฐอเมริกากำหนดให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ตามนโยบายปิดล้อมจีน (Containment Policy)³ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาถึงปัจจุบัน การที่จีนจะดำเนินความสัมพันธ์ใดๆกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงย่อมคำนึงถึงปัจจัยด้านความมั่นคงเป็นหลัก

Goh (2005 : 16-22) ได้ศึกษา Great Power and Southeast Asian Regional Security Strategies : Omni -Enmeshment, Balancing and Hierarchical Order พบว่าบทบาทของมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า เมื่อสิ้นสุดสงครามเย็น ทำให้การดำเนินนโยบายรวมทั้งทางด้านยุทธศาสตร์เปลี่ยนแปลงพร้อมกับการก้าวขี้นมาของจีน จีนต้องเข้ามาดำเนินความสัมพันธ์กับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมากขึ้นเพื่อช่วงชิงบทบาทและอิทธิพลเหนือมหาอำนาจอื่นๆ เกิดปัญหาว่าประเทศต่างๆควรจะต้องด้านหรือว่าคล้อยตาม และควรดำเนินนโยบายตอบสนองอย่างไร นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศต่างๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เลือกที่จะไม่เข้าข้างมหาอำนาจใด ทั้งสหรัฐอเมริกาและจีน นอกจากนี้ รัฐบาลหลักๆ (Key Southeast Asian States) พยายามที่สร้างระเบียบของภูมิภาคขี้นมาเองและดำเนินการแบบเกี่ยวพันรอบทิศ (Omni - Enmeshment) ต่อมหาอำนาจและอิทธิพลอันซับซ้อนของการถ่วงดุลอำนาจ ในระบบภูมิภาคยุคใหม่

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยสรุปพบว่า จีนให้ความสำคัญกับการพัฒนาและกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยรัฐบาลจีนตระหนักถึงความสำคัญทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดกับมณฑลทางตอนใต้ของจีน ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนการค้าการลงทุนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จึงเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่มณฑลทางตอนใต้ของจีน ในขณะเดียวกันในมิติของความมั่นคงและเสถียรภาพการเมืองภายในของจีน พื้นที่มณฑลทางตอนใต้เป็นเขตของชนกลุ่มน้อยที่คงมีความยากจนมากกว่าพื้นที่อื่นๆ การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเร่งด่วน ทั้งจากการส่งเสริมจากรัฐบาลและการเปิดชายแดนการค้ากับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วยการเข้าไปส่งเสริมการค้าการลงทุนให้มากขึ้น จึงเป็นการกระจายความเจริญและสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาซึ่งเป็นการประกันความมั่นคงภายในประเทศของจีน ด้านความต้องการพลังงานและทรัพยากรธรรมชาตินับเป็นปัจจัยสำคัญที่จีนต้องการจากประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จีนได้เข้าไปลงทุนและร่วมพัฒนาโครงการด้านพลังงานโดยเฉพาะ พลังงานไฟฟ้าจากน้ำ รวมไปถึงเข้าสัมปทานเหมืองแร่และทรัพยากรธรรมชาติรูปแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมภายในประเทศ ด้านความมั่นคงในระดับระหว่างประเทศ จีนให้ความสำคัญกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในด้านเป็นภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ คือ เป็นทางผ่านทางทะเลของสินค้าและพลังงานของจีนสู่ภูมิภาคอื่นๆ การส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านการแสดงบทบาทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของจีน ย่อมเป็นการประกันบทบาทของจีนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีมากกว่าประเทศมหาอำนาจอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม จากการการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยส่วนใหญ่เป็นข้อมูลและการศึกษาเรื่องปัจจัยและบทบาทในด้านต่างๆของจีนที่มีต่ออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในทางกลับกันการศึกษาเรื่องผลกระทบหรือปัจจัยเสี่ยงต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ จีนเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีขนาดเศรษฐกิจและอิทธิพลทางการเมืองที่ใหญ่กว่า ทั้งมีประวัติศาสตร์การเมืองเกี่ยวพันกันมาก่อน บทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนที่เพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลต่อความหวาดระแวงของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่สามารถเกิดขึ้นได้ รวมไปถึงโครงการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐบาลและบริษัทของจีนที่เกิดขึ้นในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เช่น การสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา การรับสัมปทานเหมืองแร่ และการสร้างชุมชนชาวจีน ย่อมเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชนในอนุภูมิภาค

ลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากการศึกษาปัจจัยในด้านต่างๆที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงแล้ว ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ งานวิจัยนี้ได้ศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่เกิดจากบทบาทของจีนที่เพิ่มมากขึ้น ในลักษณะของการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้น

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นอาณาบริเวณที่รวม 6 ประเทศ คือ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า และ 2 เขตปกครองของจีน คือมณฑลยูนนานและเขตปกครองตนเองกวางสี ซึ่งถูกจัดว่าเป็นพื้นที่แม่น้ำโขงไหลผ่านและพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำของแม่น้ำโขง มีความโดดเด่นทางลักษณะกายภาพ ตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งรวมอารยธรรม ภาษา ประเพณีที่มีความหลากหลายแห่งหนึ่งในโลก แม่น้ำโขงจึงเป็นแม่ลำคัญในฐานะแม่น้ำนานาชาติที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนทั้งสองฟากฝั่ง และหลอมรวมความเป็นกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

1. ลักษณะทางกายภาพของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นดินแดนบนภาคพื้นทวีป ประกอบด้วยประเทศจีน พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ มีพื้นที่รวมกันทั้งหมดประมาณ 2,337,062 ตารางกิโลเมตร ประเทศที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดคือ จีน รองลงมาคือ พม่า ไทย เวียดนาม ลาว และกัมพูชาตามลำดับ (Asian Development Bank. 2010) ที่ตั้งของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยกเว้นประเทศจีน โดยส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ภาคพื้นดินแดนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยกเว้นประเทศมาเลเซีย อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีทิศตะวันออกอยู่ติดกับประเทศอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้ ทางทิศตะวันตกติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก ทางทิศเหนือติดกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางทิศใต้ติดกับคาบสมุทรมาลายู ประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเกือบทุกประเทศส่วนใหญ่เป็นแผ่นดินคาบสมุทร (Peninsula) ยกเว้นประเทศลาวเพียงประเทศเดียวที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล

สภาพภูมิประเทศของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือบริเวณทางตอนเหนือของไทย ลาว และพม่าจะเป็นเขตที่สูงและภูเขา ในภาคกลางของไทย ภาคใต้ของพม่า ภาคเหนือของเวียดนาม เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ส่วนพื้นที่เป็นชายฝั่งทะเลประกอบด้วย

บริเวณทางตอนใต้ของไทยและกัมพูชา และพื้นที่ราบสูงได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และลาว เป็นต้น

สภาพภูมิอากาศ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีลักษณะที่ตั้งอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น พื้นที่ทางเหนือของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ส่วนทางใต้กับทางตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยตลอดปีในปริมาณมาก ส่งผลให้มีแม่น้ำหลายสาย เกิดพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมของแม่น้ำ ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก ในด้านประชากรและวัฒนธรรม มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก เช่น มีรูปร่างเล็ก ลักษณะสีผิวเหลืองหรือดำแดง มีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมากมายทำให้ประเทศภายนอกกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมเรื่อยมา

อาณาบริเวณของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีโครงสร้างและความสูงต่ำของพื้นดิน อันเกิดมาจากการก่อเทือกเขา ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 100 ล้านปีมาแล้วคือ เทือกเขาอินโด-มาลายัน ซึ่งเกิดจากการคดโค้งของชั้นหินในแนวเหนือ-ใต้ เช่น พื้นที่ในเขตรัฐฉานของพม่า เทือกเขาในภาคเหนือของประเทศไทยเทือกเขาอันนามในเวียดนามและลาว เป็นต้น ต่อมาอีก 35 ล้านปีเกิดการก่อเทือกเขาอีกครั้ง ในบริเวณลานทวีปซุนดา ทำให้เกิดเทือกเขาลักษณะแนวยาว เช่น เทือกเขาอารคันโยมาในภาคตะวันตกของพม่า เป็นต้น (รัชนิกร บุญหลง, 2537 : 4-7) จนเกิดเป็นแม่น้ำหลายสายที่มีแหล่งกำเนิดมาจากเทือกเขาเหล่านั้น โดยแม่น้ำส่วนใหญ่ไหลลงมาบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคคือไหลทวีปซุนดาที่สำคัญ 5 สาย คือ อีระวดี เจ้าพระยา โขง แยกชี และแดง แม่น้ำเหล่านี้ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการหล่อเลี้ยงประชากร ในอาณาบริเวณนี้ให้มีอารยธรรมและวัฒนธรรมที่รุ่งเรือง คือ แม่น้ำอีระวดีในพม่า มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัยไหลลงมาทางใต้ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสาละวิน แม่น้ำโขง ต้นน้ำอยู่ในทิเบตไปทางตะวันออกเฉียงใต้ที่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน แล้วเปลี่ยนทางไหลมาทางภาคใต้ กลายเป็นแม่น้ำที่สำคัญอีก 2 สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของประเทศไทย และแม่น้ำแดงที่เป็นหัวใจสำคัญของประเทศเวียดนาม เป็นต้น (Quale, 1975 : 365)

แม่น้ำในอาณาบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงดังกล่าว จะได้รับน้ำจากน้ำฝน และการละลายของหิมะฤดูแล้งจากที่ราบสูงบนเทือกเขาหิมาลัย แม่น้ำเหล่านี้ยังเป็นตัวกระทำให้เกิดการกัดกร่อนและพัดพาตะกอนปริมาณมหาศาลมาทับถมลง จนเกิดเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงและดินดอนสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ปากแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีปริมาณน้ำฝนเพียงพอที่จะหล่อเลี้ยงประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำโขง และยังเป็นพื้นที่มีประชากรหนาแน่น ทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เพราะแม่น้ำเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคม

ขนส่งที่สำคัญภายในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอารยธรรมของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

ภูมิอากาศทั่วไปของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงมีลักษณะร้อนชื้น และร้อนชื้นเขตร้อน มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 28 องศาเซลเซียส ห่างจากเส้นศูนย์สูตรขึ้นมาทางเหนือ โดยประเทศลาวมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 35 องศาเซลเซียสและมณฑลยูนนานของจีนมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 25 องศาเซลเซียส อุณหภูมิมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างในฤดูร้อนกับฤดูหนาว เช่น ที่เมืองฮานอย เวียดนาม เป็นต้น ซึ่งภูมิอากาศจะมีอิทธิพลต่อการเกษตรกรรมของประชากรในอาณาบริเวณุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก โดยเฉพาะการปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สุดของอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (รัชนีกร บุญหลง. 2537 : 7-10)

3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงส่วนใหญ่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการเกษตรเป็นหลักและส่วนใหญ่ยังคงใช้การเกษตรแบบดั้งเดิม (Asian Development Bank. 2009) โดยในแต่ละประเทศมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product-GDP) และรายได้ประชาชาติต่อหัว (GNP Per Capita) ดังนี้

ตาราง 3 ตัวเลข ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศและรายได้ประชาชาติต่อหัว ของประเทศ
ในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ปี 2009

ประเทศ/เขตปกครอง	จำนวน ประชากร	GDP US\$b	GNP USD/คน/ปี
กัมพูชา	14.2	30.6	2,000
ลาว	5.8	11.9	1,900
พม่า	48.4	76.2	1,800
ไทย	63.4	608.3	9,727
เวียดนาม	84.1	70.9 (2005)	2,000 (2005)
เขตปกครองตนเองชนชนาติกวาสี (จีน)	48.6	130	2,638
มณฑลยูนนาน (จีน)	44.1	102	2,200
รวมทั้งอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง	308.6	1,030	3,250 (โดยเฉลี่ย)

ที่มา : Asian Development Bank (2009)

ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของกลุ่มประเทศเหล่านี้คือ ป่าไม้ ซึ่งพบมากที่สุดที่พม่า และน้อยที่สุดในเวียดนาม ในส่วนของแร่ธาตุประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีแร่ธาตุหลากหลายเช่น ถ่านหิน ตะกั่ว สังกะสี ดีบุก เหล็ก ทองแดง ทังสแตน แบริท์ ยิบซั่ม พลอย และอัญมณีต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้จีนประเทศที่มีการผลิตแร่ธาตุมากที่สุดคือ ไทย และพม่า ส่วนกัมพูชามีการผลิตแร่ธาตุน้อยที่สุด (Asian Development Bank, 2009)

ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ยังมีแร่ประเภทเชื้อเพลิงและพลังงานอีกหลายชนิด มีปริมาณมากเพียงพอต่อการส่งออกไปประเทศนอกกลุ่ม เช่น น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ในอ่าวมะตะมะของพม่า อ่าวไทยในประเทศไทยและกัมพูชา และในทะเลจีนใต้ของเวียดนาม เป็นต้น ส่วนถ่านหินมีกระจายตามประเทศในกลุ่มแต่พบมากที่สุดที่เวียดนามตอนเหนือ

ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมากมาย เมื่อปี ค.ศ. 1950 ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้เริ่มฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากปัญหาความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศและความพร้อมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีความแตกต่างกันมาก เช่น ประเทศลาว

กัมพูชา และพม่า ที่มีปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมืองทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจล่าช้ากว่าประเทศไทยที่มีเสถียรภาพทางการเมืองมากกว่า แต่ในปัจจุบันสถานการณ์การเมืองได้เริ่มคลี่คลาย รัฐบาลของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงเริ่มมีความมั่นคง ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพื้นที่และปัจจัยทางกายภาพเป็นสำคัญ ส่งผลให้ลักษณะของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอนุภูมิภาคเป็นเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมเป็นหลักในชนบท และมีส่วนของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนเมือง โดยประเทศไทยมีการเพาะปลูกมากที่สุด ในขณะที่ลาวมีอัตราผลผลิตต่อไร่สูงที่สุด ซึ่งภาคเกษตรกรรมของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ (รัชนิกร บุญหลง, 2537 : 12-13)

1. เกษตรกรรมเพื่อยังชีพ เป็นการเพาะปลูกที่จำกัดพื้นที่เพาะปลูก เพื่อมุ่งหวังการบริโภคภายในครัวเรือนหรือภายในชุมชนเท่านั้น การเพาะปลูกที่สำคัญคือ ข้าว โดย พม่าปลูกมากบริเวณแม่น้ำสาละวิน ไทยปลูกมากบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ลาว กัมพูชาและเวียดนามปลูกมากบริเวณแม่น้ำโขง

2. เกษตรกรรมเพื่อการค้า เป็นการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงปศุสัตว์เพื่อจำหน่ายพืชที่ปลูกส่วนใหญ่คือ ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ที่ปลูกรองลงมาได้แก่ ชา กาแฟ เครื่องเทศ พริกไทย ในด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่และสัตว์ปศุสัตว์ซึ่งมักทำในระบบฟาร์ม และมีการปลูกผักผลไม้แต่ไม่ได้ทำเป็นระบบใหญ่มากนัก

ภาคอุตสาหกรรมของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงแต่เดิมเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน คือใช้แรงงานคนในการผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเบา ใช้วัตถุดิบภายในประเทศหรือการผลิตสินค้าฝีมือเช่น การทอผ้าไหม การทอพรม ทำเครื่องจักรสาน เป็นต้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง เริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็นในช่วงทศวรรษที่ 1990 โดยมีปัจจัยส่งเสริมคือความใกล้ชิดกันทางสภาพภูมิศาสตร์และที่สำคัญคือการมีแนวคิดร่วมพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันแม้จะมีแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชนและกำจัดความยากจนของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

อย่างไรก็ตามวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเอเชียที่เกิดขึ้นเมื่อกลางปี ค.ศ. 1997 ได้ส่งผลกระทบต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจของทุกประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจคลี่คลาย การส่งออกและกำลังการผลิตของประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง เริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในการบริโภคของภาคเอกชนและการลงทุนในภาคเศรษฐกิจของอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ทิศทางการส่งออกและการขยายตัวทางเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น จนเมื่อปี

ค.ศ.2007 ผลจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของยุโรปและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงลดลงไปด้วย เศรษฐกิจภาคการส่งออกและการท่องเที่ยวถือว่า เป็นภาคเศรษฐกิจหลักที่ทำให้เศรษฐกิจของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง

4. ลักษณะทางการเมืองการปกครอง

ลักษณะทางการเมืองการปกครองของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงต่างมีพัฒนาการที่สั่งสมมาแต่โบราณ จวบจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 13 จีนเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมและศาสนาโดยนำพุทธศาสนานิกายเถรวาทลังกาวงศ์เข้ามาเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศเหล่านี้ อีกทั้งศาสนาอิสลามก็ได้เข้ามามีบทบาทเช่นกัน และในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อตะวันตกมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ได้เข้ามาแสวงหาอาณานิคมหาแหล่งวัตถุดิบ หาดตลาดและสนองต่อความเป็นทุนนิยม ดังนั้นกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด ยกเว้นประเทศไทยต่างตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก

การเข้ามาปกครองของชาติตะวันตก ส่งผลให้รัฐจารีตแบบเดิมที่อำนาจกระจายไปตามหัวเมืองสำคัญกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ที่อำนาจถูกดึงเข้าสู่ส่วนกลาง ที่มีระบบราชการเป็นกลไกในการบริหารประเทศ พร้อมทั้งเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากแบบยังชีพไปเป็นแบบตลาด (อภิญญา รัตนมงคลมาส. 2533 : 54)

การเมืองการปกครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ส่งผลต่ออุดมการณ์และแนวคิดชาตินิยมที่เริ่มเกิดขึ้นในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อญี่ปุ่นทำสงครามมหาเอเชียบูรพา เข้ายึดครองพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ประกอบการเข้ามาของแนวคิดสังคมนิยม โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มาจากโซเวียตและจีน ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก (อภิญญา รัตนมงคลมาส. 2533 : 56) เป็นผลให้ภายหลังได้รับเอกราชประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีระบบการเมืองการปกครองแตกต่างกันเช่น พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ได้รับเอกราชจากการต่อสู้ภายหลังแม้จะมีเอกราชแต่ก็ได้รับผลกระทบจากการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น เช่น ปัญหาในกัมพูชา, สงครามเวียดนามและสงครามต่อสู้ของฝ่ายต่างๆในลาว และปัญหาจากการจัดการปกครองของอดีตเจ้าอาณานิคม เช่น ปัญหาชนกต่อสู้ของกลุ่มน้อยในพม่า เป็นต้น เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นส่งผลให้ปัจจุบันประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีการปกครองแตกต่างกัน

ระบบการเมืองการปกครอง เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงสามารถดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันได้แม้ระบบการเมืองการปกครองจะแตกต่างกัน แต่ก็มีลักษณะทางการเมืองการปกครองที่มีความเหมือนกันดังนี้ (อภิญญา รัตนมงคลมาส. 2533 : 40-44)

รูปแบบรัฐ ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ส่วนใหญ่จะมีการปกครองแบบรัฐเดี่ยว หรือเอกรัฐ (Unitary State) ซึ่งหมายถึงรัฐบาลกลางมีอำนาจในการใช้อำนาจอธิปไตยทั้งในด้านบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ โดยไม่มีการแบ่งใช้อำนาจปกครองอื่นๆภายในประเทศ รูปแบบการปกครองรัฐเดี่ยวนี้ เหมาะสมกับประเทศที่มีอาณาเขตไม่กว้างขวางมากนักมีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมไม่แตกต่างกันมาก มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องร่วมกัน ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ที่เป็นรูปแบบรัฐเดี่ยวได้แก่ ไทย กัมพูชา ลาว และเวียดนาม

ประมุขของรัฐ สถาบันประมุขของรัฐของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มี 2 รูปแบบดังนี้ (อภิญา รัตนมงคลมาส. 2533 : 44-46)

1. ราชาอาณาจักร

เป็นการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ภายใต้รูปแบบการจัดการปกครองสมัยใหม่ โดยกษัตริย์จะมีอำนาจจำกัดไว้ภายใต้รัฐธรรมนูญ และไม่แทรกแซงการบริหารประเทศ กษัตริย์มีฐานะเป็นประมุขและศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในประเทศ อำนาจในการบริหารประเทศจะอยู่ที่นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เช่น ประเทศไทย และกัมพูชา

2. ประธานประเทศเป็นประมุข

เป็นการปกครองในระบบสาธารณรัฐระบอบการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ โดยมีประธานประเทศหรือเทียบเท่าประธานาธิบดีเป็นผู้นำสูงสุด ผ่านการคัดเลือกจากที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น ลาวและเวียดนาม

การปกครองของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง แบ่งออกได้ 3 ระบอบการปกครอง คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ระบอบสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ดังนี้ (อภิญา รัตนมงคลมาส. 2533 : 46-47)

1. ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

การปกครองแบบนี้เริ่มเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษและได้แพร่หลายในทวีปยุโรป เอเชียและแอฟริกา หลักการสำคัญก็คือ ให้รัฐสภา กับคณะรัฐมนตรี มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ โดยกำหนดให้รัฐสภามีฐานะอำนาจและความสำคัญเหนือกว่าคณะรัฐมนตรี คือ คณะรัฐมนตรีจะเข้าดำรงตำแหน่งได้ต่อเมื่อได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาและจะอยู่ในตำแหน่งเท่าที่สภายังให้ความไว้วางใจ ถ้ารัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีจะต้องลาออกจากตำแหน่ง รัฐสภามีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีจะต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีจะต้องนำเอากฎหมายที่รัฐสภาได้บัญญัติขึ้นไว้ไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีอาจจะยุบสภาได้ในบางกรณี กล่าวโดยสรุป การปกครองแบบนี้รัฐสภาอยู่ในฐานะพิเศษ คือ เป็นทั้งฝ่ายที่ให้ความยินยอมในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ด้วย ดังนั้น จึงถือว่า

เป็นรูปแบบการปกครองที่ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร แต่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งรวมเป็นคณะรัฐมนตรีจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ประเทศที่เป็นต้นแบบการปกครองแบบรัฐสภา คือ ประเทศอังกฤษ ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่ใช้ระบอบการปกครองนี้คือ ไทยและกัมพูชา

2. เผด็จการแบบทหารมีอำนาจปกครอง

โดยทหารดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของประเทศ ทหารเป็นผู้ใช้อำนาจในการบริหารประเทศทุกด้าน รวมทั้งใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยการออกกฎหมายต่างๆ รวมทั้งแต่งตั้งรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารหรือผู้ใกล้ชิด และอาจมีการตั้งสภาทหารหรือสภาปฏิวัติ ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่ใช้ระบอบการปกครองแบบนี้เช่น พม่า

3. ระบอบสังคมนิยมและระบอบคอมมิวนิสต์

ระบอบสังคมนิยมและระบอบคอมมิวนิสต์เป็นการปกครองที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว คือพรรคสังคมนิยมหรือพรรคคอมมิวนิสต์ ทำหน้าที่ควบคุมการเมืองโดยเด็ดขาด ประชาชนสามารถมีสิทธิ เสรีภาพได้ภายใต้ขอบเขตที่พรรคคอมมิวนิสต์หรือพรรคสังคมนิยมกำหนดเท่านั้น โดยรัฐบาลนำโดยพรรคคอมมิวนิสต์หรือพรรคสังคมนิยมจะทำหน้าที่เลือกสมาชิกสภาและสมาชิกรัฐบาล ทั้งยังควบคุมระบบเศรษฐกิจการผลิตของประเทศและวางแผนการพัฒนาประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศเวียดนาม และลาว เป็นต้น

ตาราง 4 การเปรียบเทียบการปกครองของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ประเทศ	ระบอบการปกครอง	ประมุขของประเทศ	ประมุขฝ่ายบริหาร
สาธารณรัฐประชาชนจีน	สังคมนิยมแบบจีน	ประธานประเทศ	นายกรัฐมนตรี
สหภาพพม่า	เผด็จการรัฐบาลทหาร	-	ประธานสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	สังคมนิยม	ประธานประเทศ	นายกรัฐมนตรี
ราชอาณาจักรไทย	ประชาธิปไตย	พระมหากษัตริย์	นายกรัฐมนตรี
ราชอาณาจักรกัมพูชา	ประชาธิปไตย	พระมหากษัตริย์	นายกรัฐมนตรี
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	สังคมนิยม	ประธานสภาแห่งชาติ	นายกรัฐมนตรี

จีนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

1. ภูมิหลังของประวัติศาสตร์จีน

จีนเป็นประเทศที่มีอารยธรรมมากกว่า 5,000 ปีและเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่ โดยที่จีนมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศที่เป็นทะเลทรายที่แห้งแล้ง ในภาคตะวันตกหรือภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดของอารยธรรมของจีน ด้วยความแตกต่างทางสภาพภูมิศาสตร์ดังกล่าว ทำให้จีนมีอารยธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตัวเอง สิ่งสำคัญที่ทำให้จีนสามารถรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้คือหลักคิดที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของขงจื้อ นักปราชญ์สมัยราชวงศ์โจว (Chou) เมื่อ 551-479 ปีก่อนคริสตกาล (วรศักดิ์ มหัทธโนบล. 2547 : 5-25) เมื่อกล่าวถึงอารยธรรมจีนตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปฏิวัติการเมืองการปกครองในปี ค.ศ. 1911 คนจีนมักจะผูกพันกับลัทธิขงจื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกือบเหมือนกับคำว่าจีนตลอดมา ขงจื้อมิได้แนะนำให้คนปฏิบัติในสิ่งที่เป็นไปได้ ขงจื้อตั้งมาตรฐานให้ทุกคนปฏิบัติได้หากมีความพยายาม ชาวจีนเชื่อว่าประเทศจีนจะดีขึ้นถ้ามนุษย์ปฏิบัติตามแบบขงจื้อ จะดีขึ้นทั้งในด้านชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว สังคม และบ้านเมือง ความคิดของขงจื้อได้สร้างพลังทางความคิดและการเมืองของจีนเป็นอย่างมาก (Harrison. 1967 : 19) จากความคิดของขงจื้อที่ไม่สนับสนุนให้คนจีนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอก ส่งผลให้จีนในอดีตไม่พยายามขยายอำนาจทางการเมืองในดินแดนอื่น ยกเว้นดินแดนที่มีภูมิศาสตร์ติดกันและรับความคิดความเชื่อจากจีนมายาวนาน เช่น เวียดนามและทิเบต เป็นต้น จีนจึงดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมากกว่าการขยายอำนาจทางการเมืองกับโลกภายนอก

2. ความสัมพันธ์จีนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

จีนได้เริ่มขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมเข้ามาในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงเมื่อประมาณต้นศตวรรษที่ 20 เนื่องจากปัญหาภายในประเทศ เช่นปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาการเมือง ส่งผลให้ชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาปักหลักทำมาหากินในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งในขณะนั้นทุนนิยมกำลังรุ่งเรือง แต่การเข้ามาของชาวจีนในช่วงแรกพบกับการถูกจำกัดบทบาทและถูกควบคุมจากรัฐบาลกลางของประเทศต่างๆ เช่น ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา เป็นต้น แต่จากความพยายามของชาวจีนอพยพที่ต้องการผสมกลมกลืนกับชนชาติพื้นเมืองก็เริ่มประสบความสำเร็จโดยเฉพาะในประเทศที่มีวัฒนธรรมพุทธศาสนาเหมือนกัน เช่น ไทย และเวียดนาม อิทธิพลและบทบาททางการเมืองของจีนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ไม่โดดเด่นทางอิทธิทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม นั่นเป็นเพราะความเชื่อดั้งเดิมเรื่องแนวคิดขงจื้อที่ไม่ส่งเสริมให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ

การเมืองภายนอก จึงขอสรุปความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง นับตั้งแต่อดีต - ปี ค.ศ. 1911 เป็นความสัมพันธ์ 2 ด้านดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ด้านการเมือง กษัตริย์ของจีนจะถือว่าตนมีฐานะเหนือผู้ปกครองของดินแดนอื่นๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด และเป็นผู้ปกครองประเทศแถบนี้ทั้งหมด โดยให้ผู้ปกครองในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงแสดงความภักดีผ่านการส่งบรรณาการ และหากในประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองต้องรายงานแจ้งจีนทราบเพื่อให้จีนรับรอง แต่อิทธิพลทางการเมืองของจีนในรูปแบบรัฐบรรณาการจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ประเทศต่างๆจะมีสิทธิปกครองตนเองได้อิสระ จีนพอใจในฐานะรัฐที่ยิ่งใหญ่ มั่นคงเมื่อได้รับสิ่งของบรรณาการ จึงถือว่าประเทศที่ส่งให้ประเทศที่สวามิภักดิ์ต่อจีน

2.2 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากจีนเป็นประเทศขนาดใหญ่ ตลาดการค้าของจีนจึงมีขนาดใหญ่ตามไปด้วย ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีความต้องการสินค้าจำนวนมากจากจีน เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผ้าไหม เป็นต้น จีนจึงบังคับให้ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงส่งบรรณาการก่อนจะเริ่มมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อกัน ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงจึงยอมจะส่งบรรณาการเพราะต้องการความสะดวกมากกว่าจะยอมอยู่ใต้อำนาจของจีนอย่างแท้จริง นอกจากประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงแล้วประเทศภายนอกเช่น ชาติตะวันตกต่างสนใจและมุ่งค้าขายกับจีน ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีเส้นทางการค้าที่สำคัญที่เป็นทางผ่านไปสู่อินเดียจึงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เช่น เมืองท่ามะละกา เมืองท่าสิงคโปร์ เป็นต้น

ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง การค้าขายระหว่างประเทศจีนกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมไปถึงประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เริ่มต้นขึ้นภายหลังการเปิดระบบทุนนิยม ภายใต้นโยบาย 4 ทันสมัยของประธานาธิบดี เด็ง เสี่ยวผิง ในปี ค.ศ. 1949 ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดและความคิดแบบเดิมของจีน ความหวาดระแวงทางอุดมการณ์การเมืองเริ่มคลี่คลาย ทำให้บรรยากาศระหว่างจีนกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงดีขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่แรงจูงใจในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค รวมถึงแหล่งทุนต่างประเทศเปิดช่องทางให้ด้วย รวมทั้งหลังจากการปลดปล่อยผู้นำรุ่นที่สามของจีนได้อย่างราบรื่น จีนได้เริ่มประกาศระบบเศรษฐกิจการตลาดสังคมนิยมแบบเปิดและสังการได้ เช่นเดียวกับวาทกรรม “หนึ่งประเทศสองระบบ” ที่เคยใช้กับเกาะฮ่องกง จีนในช่วงทศวรรษ 1990-2000 นับได้ว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์มาก (เขียน ธีระวิทย์. 2549 : 120-125)

จีนได้เริ่มขยายบทบาททางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ปรากฏในรายละเอียดของโครงการปฏิรูปประเทศแห่งสมัชชาประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ครั้งที่ 16 เมื่อ 14 ตุลาคม

ค.ศ. 2003 (National Development and Reform Commission. 2010) ว่าจีนยังต้องการเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจการค้าของจีนสู่ภูมิภาคอื่น ๆ เช่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ให้สูงขึ้น เมื่อปี ค.ศ. 2001 เกิดการรวมตัวของ 6 ประเทศภายใต้แผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์ การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ตลอดจนการพัฒนาเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำโขงรวมไปถึงการกลับมาของความร่วมมือระหว่างประเทศ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ตอนล่าง ในโฉมหน้าใหม่ภายใต้ชื่อคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission) นอกจากนี้ยังมีแผนความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจระหว่างไทย พม่า ลาว จีน ที่ยิ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาลุ่มน้ำโขงเป็นการตอบสนองเพื่อเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมแต่เพียงทางเดียว และโดยเฉพาะหลังจากที่จีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ในปี ค.ศ. 2002 การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของประเทศสังคมนิยม ยังผลให้เกิดการผลักดันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำโขง ตอนบนเพิ่ม ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนเพื่อตอบสนองเขตอุตสาหกรรมในจีน รวมทั้งเพื่อการเพิ่มการค้าและตัวเลขทางเศรษฐกิจ - การบริโภค (ธนศ วัฒนกุล. 2547 : 29)

บันทึกท้ายบท

¹ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีนฉบับที่ 11 ใช้ระหว่างปี ค.ศ. 2006-2010 หลักการสำคัญข้อที่ 2 คือ ส่งเสริมการพัฒนาในภาคชนบท ลดช่องว่างความเจริญระหว่างเมืองกับชนบท มณฑลชายฝั่งกับมณฑลอื่นๆภายในประเทศ เน้นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและการเคลื่อนย้ายแรงงานในชนบท เร่งปรับปรุงสภาพแวดล้อมคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้น

² มณฑลยูนนานมี 15 จังหวัด 27 อำเภอโดยมีด่านการค้าชายแดนอย่างเป็นทางการถึง 15 แห่งแบ่งประเภทตามอำนาจการควบคุมได้ 2 กลุ่ม คือประเภทที่ควบคุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐบาลกลาง ได้แก่ เหวโขว่ จินซุ่ยเหอ ม่อห่าน ยูยี่เถียนเป้า และวันดิง กับประเภทที่ควบคุมโดยรัฐบาลของมณฑล ได้แก่ต้าลั่ว เหมิงดิง หนันชาน เถิง

³ นโยบายปิดล้อมจีน คือ เป็นนโยบายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้ ป้องกันการขยายอิทธิพลของกลุ่มคอมมิวนิสต์สหรัฐอเมริกาได้ใช้นโยบายนี้ใน ทวีปภูมิภาคของโลกเพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของกลุ่มคอมมิวนิสต์ ในเอเชียจีนถูกมองว่าเป็นตัวแทนของสหภาพโซเวียต